

บทที่ 2

ภูมิหลังการเข้ามาของอังกฤษในอินเดีย

การสำรวจเส้นทางเดินเรือของชาวยุโรปก่อนการเข้ามาของอังกฤษในอินเดีย

ในอดีตการค้าระหว่างยุโรปกับดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ทั้งในเอเชียใต้ และหมู่เกาะในคาบสมุทรมลายู เป็นแหล่งการค้าที่สร้างผลกำไรตอบแทนอย่างมหาศาลแห่งหนึ่งของการค้าที่เกิดขึ้นในโลก ที่สำคัญดินแดนแห่งนี้กลายเป็นจุดมุ่งหมายของการแข่งขันทั้งทางทะเลและทางบกของบรรดาชาติต่าง ๆ ในยุโรปที่ปรารถนาความมั่งคั่งและต้องการมีส่วนร่วมในการค้าในภูมิภาคนี้ (Lyll, 1929: 6) อาลี (Ali, 1965 : 1) กล่าวว่า “ความมั่งคั่งของอินโด-ปากีสถานได้ดึงดูดความสนใจของชาวต่างชาติในอดีต ชาวยุโรปก็เป็นชนชาติที่สนใจในความมั่งคั่งของดินแดนแห่งนี้ ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างยุโรปกับดินแดนอนุทวีปมีมาตั้งแต่โบราณ-กาล โดยการติดต่อทั้งทางบกและทางทะเล”

นับตั้งแต่สมัยของปโตเลมีจนถึงสมัยที่โปรตุเกสสามารถเดินทางอ้อมแหลมกูดโฮปได้นั้น เส้นทางการค้าทางทะเลที่สำคัญ คือเส้นทางจากอียิปต์ไปยังทะเลแดง แล้วลงเรือผ่านเอเดน (Aden) ข้ามมหาสมุทรอินเดียไปยังเมืองท่าที่อยู่บริเวณชายฝั่งตะวันตกของอินเดีย (Lyll, 1929 : 7) นอกจากนี้เมืองอเล็กซานเดรียแล้วเมืองพาลไมรา² (Palmyra) ก็เป็นเมืองท่าการค้าที่สำคัญกับตะวันออก พ่อค้าจากพาลไมราได้เปลี่ยนเส้นทางการค้ากับตะวันออกเป็นเส้นทางทางบกโดยถ่ายสินค้าจากอ่าวเปอร์เซียมายังแม่น้ำยูเฟรติส และต่อไปยังซีเรีย (Rawlinson, 1975 : 433) อาณาจักรโรมันได้ควบคุมเส้นทางการค้ากับตะวันออกที่สำคัญจนกระทั่งคริสต์ศตวรรษที่ 7 เมื่อชาวอาหรับภายใต้ร่มธงของอิสลามได้ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างไกลโดยการพิชิตเปอร์เซีย ซีเรีย และอียิปต์ ยุโรปถูกตัดขาดจากเมืองอเล็กซานเดรียซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างยุโรปกับอินเดีย ชาวอาหรับได้ควบคุมการ

¹ ซึ่งมีเมืองอเล็กซานเดรียเป็นศูนย์กลางและสถานีการค้าทางทะเล

² ซึ่งอยู่บริเวณโอเอซิสที่ตั้งอยู่บนเส้นทางทะเลทรายระหว่างเมืองท่าเบเรนิส (Berenice) บนฝั่งทะเลแดงกับแพทซาคุส (Thapsacus) บนฝั่งแม่น้ำยูเฟรติส

ค้าในมหาสมุทรอินเดียและทะเลแดง การผูกขาดการค้ากับอินเดียตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอาหรับ นอกจากนี้ผู้ปกครองมุสลิมยังส่งเสริมการค้าในทุกวิถีที่เป็นไปได้ จะเห็นได้จากการที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยรได้สร้างเมืองบัสเราะฮ์³ (Basrah) บนที่ว่างทางตะวันตกของแม่น้ำชัตตุล-อาหรับ (Shat-el-Arab) ระหว่างจุดบรรจบกันของแม่น้ำไทกริส ยูเฟรติส และอ่าวเปอร์เซีย เพื่อเป็นศูนย์กลางการค้ากับอินเดีย มีพ่อค้าชาวอาหรับที่ทำการค้ากับอินเดียจำนวนมากไม่น้อยที่ตั้งรกรากที่นั่น โดยที่พวกเขามีชื่อเสียงในด้านความซื่อสัตย์ในการทำการค้าตลอดแนวชายฝั่ง (Danvers, 1966 : 26)

การที่อาณาจักรอิสลามมีอาณาเขตครอบคลุมดินแดนตั้งแต่เปอร์เซียทางทิศตะวันออกออกไปถึงช่องแคบยิบรอลตาทางตะวันตก และดินแดนส่วนใหญ่ในสเปน เป็นการปิดเส้นทางการค้าระหว่างยุโรปกับตะวันออกในอดีต แต่ความต้องการสินค้าจากตะวันออกในตลาดยุโรป ทำให้พวกเขาต้องดิ้นรนหาเส้นทางการค้าใหม่ที่ไม่ผ่านดินแดนที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของอิสลาม นั่นคือเส้นทางที่ตัดผ่านเอเชียกลางมายังทะเลดำ เบเวริดจ์ (Beveridge, 1986 :175) ได้อธิบายถึงเส้นทางนี้ไว้ดังนี้ “เส้นทางการค้านี้ได้ข้ามเทือกเขาอินดัสทางตะวันตก หลังจากนั้นก็แยกขึ้นไปทางเหนือไปยังทะเลสาบแคสเปียน ซึ่งเส้นทางนี้เป็นเส้นทางที่ปลอดภัยและใช้การได้ดีที่สุด และเป็นเส้นทางที่ใช้ในการติดต่อระหว่างยุโรปกับเอเชีย เส้นทางคาราวานสองสาย คือจากพรมแดนทางตะวันตกของจีน และอีกเส้นหนึ่งจากพรมแดนทางตะวันตกของอินเดียจะมาบรรจบกันที่เมืองอะมู (Amu) หรือโอกซุส (Oxus) ซึ่งมีแม่น้ำผ่านสำหรับขนส่งสินค้า สินค้าที่มาจากเส้นทางการค้าทั้งสองสายนี้จะถูกขนตามแนวลำธารไปยังทะเลสาบอะรอล (Aral) และจะถูกขนไปยังทะเลสาบแคสเปียนโดยทางบกอีกครั้งหนึ่ง และขนทางน้ำไปยังภูเขากูร์ (Kur) การขนส่งทางบกอีกทางหนึ่งจะนำไปสู่เมืองฟาซิส (Phasis) และลงไปยังทะเลดำ หลังจากนั้นนำไปสู่เมืองคอนสแตนติโนเปิลซึ่งกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญ ในช่วงหลังเส้นทางคาราวานโดยตรงที่ขนส่งสินค้าจากตะวันออกมายังเมืองอัสตราคาน (Astrakhan) ซึ่งสามารถขนส่งสินค้าตามแม่น้ำวอลกามาถึงทะเลสาบแคสเปียน และใช้เส้นทางเดิมที่ได้กล่าวมาข้างต้น หรือขนส่งสินค้าทางบกต่อไปยังดอน (Don) และทะเลอะซอฟ (Azof) ดังนั้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 8 – 9 เมืองคอนสแตนติโนเปิลจึงกลายเป็น

³ ปัจจุบันอยู่ในประเทศอิรัก

เป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของยุโรป แต่การไร้ความสามารถของผู้ปกครองแห่งอาณาจักรไบแซนไทน์ในช่วงหลัง ทำให้เมืองคอนสแตนติโนเปิลซึ่งเคยเป็นศูนย์กลางการค้าที่สำคัญเสื่อมโทรมลง และมีส่วนช่วยให้เมืองเวนิส (Venice) และเจนัว⁴ (Genoa) เริ่มมีบทบาทสำคัญขึ้นมา การที่จะสร้างความเจริญรุ่งเรืองทางการค้าของตนเองนั้นจำเป็นต้องใช้วิธีการเก่า คือ การทำให้การค้าของรัฐอื่นตกต่ำลง⁵ ความเสื่อมโทรมของไบแซนไทน์ทำให้อิทธิพลของเวนิสขยายจากเมืองดาร์นาเดลเลส (Darnadelles) ไปยังอเดรียติก (Adriatic) และยังสามารถสิทธิพิเศษทางการค้าในเมืองคอนสแตนติโนเปิล (Beveridge, 1986 : 177) แต่พ่อค้าเวนิสผูกขาดการค้าในบริเวณนี้ได้เพียงชั่วคราวเท่านั้น เมื่อเมื่อพ่อค้าเจนัวได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าในเมืองคอนสแตนติโนเปิลจากจักรพรรดิไบแซนไทน์⁶ นอกจากนี้พ่อค้าเจนัวยังพยายามควบคุมการค้ากับตะวันออกไว้กับตนเองด้วยการขยายอิทธิพลไปยังทะเลดำ โดยสร้างป้อมปราการขึ้นตามจุดต่าง ๆ บนชายฝั่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในไครเมียและภายใน**แทบเมืองริซอน (Trabrizon)** ทำให้พวกเขาผูกขาดการค้าที่ผ่านมาจากทะเลสาบแคสเปียน การผูกขาดนี้ทำให้เจนัวกลายเป็นมหาอำนาจทางการค้าที่ใหญ่ที่สุดในยุโรป ส่วนพ่อค้าเวนิสหันมาทำการค้าผ่านอียิปต์โดยเป็นพันธมิตรกับสุลต่านมัมลุกแห่งอียิปต์ เส้นทางการค้าที่ติดต่อกับอินเดียโดยผ่านทางอียิปต์ถูกใช้อีกครั้ง พ่อค้าเวนิสกลายเป็นพ่อค้าที่นำสินค้าจากอินเดียไปขายยังยุโรปตะวันตก (Danvers, 1966 : 26) ในช่วงนี้พ่อค้าอิตาลีเป็นพ่อค้าคนกลางที่นำสินค้าเข้าไปขายในยุโรป เรือสินค้าของพ่อค้าอิตาลีเข้าไปขายสินค้าถึงช่องแคบอังกฤษ น่านน้ำของเยอรมัน หรือแม้แต่ภายในทะเลบอลติก ปัจจัยเหล่านี้กระตุ้นความมุ่งมั่นในการเดินเรือของชาวเมืองทางเหนือให้เกิดขึ้น พวกเขาส่งเรือของพวกเขาเข้ามายังทะเลเมดิเตอร์เรเนียน เพื่อซื้อสินค้าจากอินเดียต่อจากพ่อค้าเวนิส เจนัว และ**ฟลอเรนซ์ (Florence)** พ่อค้าจากเมืองบรูเกส (Bruges) ได้เริ่มเป็นผู้นำในการทำการค้าในลักษณะนี้ และกลายเป็นศูนย์กลางการค้าในตอนเหนือของยุโรป (Beveridge, 1986 :179 – 180)

⁴ เมืองทั้งสองเป็นเมืองตามชายฝั่งทะเลของอิตาลี

⁵ เห็นได้จากการที่เวนิสได้ชักชวนให้บรรดาผู้นำกองทัพครูเสดครั้งที่ 4 ให้โจมตีเมืองคอนสแตนติโนเปิล ซึ่งตกเป็นของพวกลาตินในปี ค.ศ. 1204

⁶ จักรพรรดิไบแซนไทน์สามารถกอบกู้บัลลังก์กลับคืนมาจากพวกลาตินได้โดยการช่วยเหลือของเมืองเจนัว เพื่อเป็นการตอบแทนพ่อค้าเจนัวจึงได้รับสิทธิพิเศษทางการค้าในเมืองคอนสแตนติโนเปิล

การพิชิตเมืองคอนสแตนติโนเปิลของสุลต่านเมห์เมดที่ 2 แห่งอาณาจักรออตโตมานียะห์ หรือ “เมห์เมดผู้พิชิต” ในปี ค.ศ. 1453 ทำให้พ่อค้าเจ้านัvusัญเสียดิทธิพลและสิทธิพิเศษทางการค้าในดินแดนแถบนี้ นับว่าเป็นการสูญเสียศูนย์กลางการค้าที่สำคัญของยุโรป⁷ อย่างไรก็ตาม พ่อค้าเวนิสยังคงมีสนธิสัญญาการค้ากับสุลต่านมัมลุกแห่งอียิปต์ โดยใช้เส้นทางจากอียิปต์และซีเรียเป็นช่องทางในการส่งสินค้าไปขายยังยุโรป พ่อค้าเวนิสผูกขาดการค้าสินค้าจากตะวันออกไปยังยุโรปจนถึงตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 15 เมื่ออาณาจักรออตโตมานียะห์ขยายอำนาจจนมีอาณาเขตครอบคลุมดินแดนในยุโรปตะวันออก เอเชียตะวันตกเฉียงใต้ และเป็นมหาอำนาจทางทะเลในทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ยุโรปต้องสูญเสียเส้นทางการค้ากับตะวันออกในอดีตทั้ง 2 เส้นทาง⁸ ทำให้พ่อค้ายุโรปประสบปัญหาทางธุรกิจอย่างหนักเนื่องจากสูญเสียศูนย์กลางการค้ากับตะวันออก ดังนั้นพวกเขาจึงเริ่มคิดถึงการค้นหาเส้นทางใหม่ไปยังอินเดีย (Ali, 1965 : 1)

ในตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 15 มีเหตุการณ์ที่สำคัญ 2 เหตุการณ์ของประวัติศาสตร์การค้าของโลกเกิดขึ้น คือ การค้นพบทวีปอเมริกา และการเดินทางอ้อมแหลมกูดโฮป ซึ่งส่งผลต่อการขยายการค้าทางทะเลกับเอเชีย และเป็นการเปิดประวัติศาสตร์ใหม่ของการติดต่อทางเรือโดยตรงระหว่างเอเชียใต้กับรัฐที่อยู่บริเวณมหาสมุทรแอตแลนติก ปัจจัยที่มีผลต่อการค้นพบทวีปอเมริกา และการเดินทางอ้อมแหลมกูดโฮป เกิดจากการฟื้นฟูวิทยาการอาลี (Ali, 1965 : 2)กล่าวว่า “การติดต่อกันระหว่างชาวยุโรปกับมุสลิมก่อให้เกิดการตื่นตัวทางสติปัญญาในหมู่ชนชาวยุโรป หรือที่เรียกว่า “การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ”(Renaissance) ได้กระตุ้นให้พวกเขาผจญภัยในทะเล จนส่งผลให้เกิดการค้นพบเส้นทางและดินแดนใหม่” การฟื้นฟูศิลปวิทยาการและการค้นพบสิ่งพิมพ์ได้ปลุกความรู้สึกรักของการค้นคว้าขึ้นและยังได้สร้างวิธีการเผยแพร่ที่มีประสิทธิภาพขึ้น วิทยาศาสตร์และวิชาการเกิดความก้าวหน้าขึ้นอย่างรวดเร็ว และการค้นพบต่าง ๆ เช่น การประดิษฐ์เข็มทิศนำไปสู่ผลที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ในศิลปะที่สำคัญของชีวิต ในบรรดาวิชาการด้านต่าง ๆ ที่ได้รับการพัฒนาให้ดีขึ้น คือการ

⁷ เมืองคอนสแตนติโนเปิลเป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างยุโรปกับอินเดียเพียงแห่งเดียวที่ไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อำนาจของมุสลิมนับตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 8

⁸ คือผ่านทางคอนสแตนติโนเปิลและอียิปต์

เดินเรือ⁹ ในบรรดานักสำรวจรุ่นแรกๆ ที่ประสบความสำเร็จในการค้นหาดินแดนใหม่ คือ คริสโตเฟอร์ โคลัมบัส (Christopher Columbus) เขาได้ใช้เครื่องมือสมัยใหม่ในการเดินเรือ และรายงานของนักเดินทางรุ่นก่อนเป็นเครื่องมือในการสำรวจดินแดนใหม่ เขาประสบความสำเร็จในการค้นพบดินแดนใหม่ ซึ่งเขาคิดว่าเป็นดินแดนของทวีปเอเชียและได้ตั้งชื่อดินแดนแห่งนี้ว่าเป็นอินเดียตะวันตก แต่ความเข้าใจของโคลัมบัสนั้นผิดไปเพราะดินแดนที่เขาค้นพบนั้นเป็นดินแดนของทวีปอเมริกา แม้ว่าโคลัมบัสจะไม่ประสบความสำเร็จในการค้นหาเส้นทางทะเลมายังอินเดีย แต่ผลงานของเขาก็ทำให้ได้ข้อสรุปที่เด่นชัดขึ้น คือ การเดินทางจากยุโรปไปยังอินเดียสามารถเป็นไปได้โดยการแล่นเรือตามรอยทวีปยุโรปและแอฟริกาไปยังส่วนปลายสุด หลังจากนั้นก็แล่นเรืออ้อมส่วนปลายนั้นไป และจากข้อสรุปนี้มีเส้นทางที่เป็นไปได้อยู่ 4 สายด้วยกัน คือ ทางตะวันตกเฉียงเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ ตะวันตกเฉียงใต้ และ ตะวันออกเฉียงใต้ เส้นทาง 3 สายแรกได้ถูกสำรวจแล้ว ยกเว้นสายสุดท้ายที่ยังไม่มีการสำรวจ (Beveridge, 1966 : 187) ผลงานของการค้นพบเส้นทางใหม่ไปสู่อินเดียและตะวันออกโดยการเดินเรืออ้อมแหลมกู๊ดโฮป ต้องมอบให้กับโปรตุเกส ซึ่งเป็นชาติแรกที่ค้นพบเส้นทางเดินเรือไปสู่ตะวันออกโดยตรงได้เป็นครั้งแรก

ผู้ริเริ่มโครงการสำรวจทางทะเลของโปรตุเกส คือ เจ้าชายเฮนรี นาวิกบุรุษ¹⁰ (Prince Henry the Navigator หรือ Dom Henrique) พระองค์ได้วางโครงการสำรวจอย่างมีระเบียบแบบแผน (สุภัทธา วรพิน, 2532 : 55) นับตั้งแต่ตอนต้นของปี ค.ศ. 1415 พระองค์ได้อุทิศตนเองไปกับการสำรวจทางทะเล โดยการให้นักสำรวจเดินทางเลียบชายฝั่งตะวันตกของทวีป

⁹ ในอดีตเมื่อเรือออกนอกชายฝั่งจนไม่สามารถมองเห็นชายฝั่งได้นั้น นักเดินเรือไม่มีเครื่องมือใดที่เป็นเครื่องมือนำทางสำหรับการเดินเรือในทะเล แต่เมื่อมีการนำเข็มทิศมาใช้ทำให้ความง่ายในการเดินเรือมีมากขึ้น นอกจากการใช้เข็มทิศแล้วรายงานของนักเดินทางในอดีตที่มีประโยชน์มาก เช่น มาร์โค โปโล (Marco Polo) ที่ว่า ทวีปเอเชียมีอาณาเขตไปทางทิศตะวันออกมากกว่าที่จินตนาการไว้ และมันเป็นไปได้ที่จะเดินทางไปถึงอินเดียตะวันออก โดยการเดินเรือข้ามไปทางตะวันตกของมหาสมุทรแอตแลนติก (Beveridge, 1966 : 180-181)

¹⁰ โอรสองค์ที่สามของกษัตริย์จอห์นที่ 1 แห่งโปรตุเกส ประสูติที่โอปอร์โต (Oporto) เมื่อวันที่ 4 มีนาคม ค.ศ.

แอฟริกา และอ้อมแหลมที่อยู่ใต้สุดของทวีปนั้นเพื่อเดินทางไปยังอินเดียตะวันออก¹¹ พระองค์ได้สร้างหอสังเกตการณ์ และโรงเรียนสำหรับการเดินเรือทางทะเล พระองค์ได้ส่งเรือ 2-3 ลำไปสำรวจตามชายฝั่งตะวันตกของแอฟริกาซึ่งเลยแหลมนั้น¹² (Cape Non) ลงมาทางใต้ (Pearson, 1990 : 7)

การสำรวจของเจ้าชายเฮนรีขยายไปจนถึงเซียร์รา ลีโอน (Sierra Leone) แต่พระองค์มีชีวิตอยู่ไม่ทันดูความสำเร็จที่เกิดจากการริเริ่มของพระองค์ พระองค์สิ้นพระชนม์เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน ค.ศ. 1460¹³ แม้ว่าเจ้าชายเฮนรีจะสิ้นพระชนม์แต่โครงการของพระองค์ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์โปรตุเกสองค์ต่อมา กษัตริย์อัลฟองโซที่ 5¹⁴ (Alfonso ๕) ได้ครอบครองแผนที่ที่เป็นโครงการสำรวจของเจ้าชายเฮนรี¹⁵ ในรัชสมัยของพระองค์ การเดินทางข้ามเส้นศูนย์สูตรจากทางเหนือมาทางใต้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรก นักสำรวจโปรตุเกสยังสามารถสำรวจไปจนถึงแหลมเซนต์แคทเธอรีน (Cape St. Catherine) ในสมัยของกษัตริย์จอห์นที่ 2 พระองค์ได้ส่งเปโด เดอ โควิลแฮม¹⁶ (Pedro de Covilham) ไปค้นหาแหล่งเพาะปลูกเครื่องเทศที่ถูกนำมาขายที่เวนิสโดยผ่านอียิปต์ และเส้นทางเดินเรือจากทางใต้ของแอฟริกาไปยังอินเดีย เขาเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองออร์มุส (Ormuz) คานนานอร์ (Cannanor) จนถึงเมืองกัว (Goa) และกาลิกัต (Calicut) ในอินเดีย ซึ่งเขาได้รู้ว่าขิงและพริกไทยปลูกมากที่นั่น ส่วนกานพลูและอบเชยถูกนำมาจากดินแดนที่อยู่ไกลออกไป และเขายังได้เรียนรู้ถึง

¹¹ เจ้าชายเฮนรีทุ่มเทให้กับงานสำรวจของพระองค์อย่างมากโดยที่พระองค์ได้มาพำนักอยู่ที่ซาเกรส (Sagres) ซึ่งไม่ไกลจากแหลมเซนต์วินเซนต์ ซึ่งอยู่ทางตอนใต้สุดของโปรตุเกส

¹² Cape Non เป็นแหลมที่สเปนเคยสำรวจไว้

¹³ พระองค์ถูกฝังในโบสถ์เซนต์แมรี (St. Mary) ที่ลากอส (Lagos) แต่ต่อมาศพของพระองค์ถูกย้ายไปฝังที่วิหารแห่งซานตามาเรีย เดอ บาดัลฮา (Santa Maria de Batalha) ซึ่งสุสานของพระองค์ยังคงอยู่

¹⁴ หลานของเจ้าชายเฮนรี

¹⁵ แผนที่นี้ใช้เวลาสร้างถึง 3 ปี แผนที่นี้ได้อธิบายถึงส่วนปลายสุดทางตอนใต้ของทวีปแอฟริกาไว้อย่างชัดเจน โดยใช้ชื่อว่า คาโว ดี ดิอับ “Cavo Di Diab” และทางตอนเหนือของส่วนปลายหรือแหลมนี้ มีชื่อของ ซอฟฟาลา (Soffala) และเซงกิบาร์ (Xengibar) ถูกกล่าวถึง ซึ่งข้อมูลนี้อาจจะได้มาจากพ่อค้าชาวอาหรับหรือจากคนพื้นเมือง (Danvers, 1966 : 24)

¹⁶ ลุยจิ คาดามอสโต (Luigi Cadamosto) เป็นชาวเวนิสที่ได้รับคำสั่งในการสำรวจจากเจ้าชายเฮนรี

ลักษณะการค้ากับอินเดีย นอกจากนี้เขายังได้เดินทางไปถึงเมืองโซฟาลา¹⁷ (Sofala) และได้รู้จักเกาะดวงจันทร์หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่ามาดากัสการ์ การเดินทางและข้อมูลที่โควิล-เฮมได้รับนั้นส่วนใหญ่เป็นข้อมูลที่เขาได้รับการช่วยเหลือจากมุสลิม (Danvers, 1966 : 30) แต่ก่อนที่ข้อมูลที่โควิลเฮมส่งมาถึงโปรตุเกสนั้น กษัตริย์จอห์น ที่ 2 ได้ส่งกองเรือภายใต้การนำของ บาร์โธโลมิว ไดแอส¹⁸ (Bartolomio Diaz) ออกไปสำรวจแล้ว ไดแอสออกเดินทางในช่วงตอนปลายของเดือนสิงหาคม ค.ศ. 1486¹⁹ โดยเดินเรือลงมาทางใต้เลียบฝั่งแอฟริกาลงมา เขาเดินทางเรื่อยมาจนกระทั่งมาถึงแหลมตอนใต้สุดของแอฟริกาซึ่งมีพายุจัดมาก ไดแอสเชื่อว่าถ้าผ่านส่วนใต้สุดของแอฟริกาแล้วแล่นเรือมุ่งหน้าไปทางตะวันออกก็จะถึงอินเดียได้ แต่เนื่องจากบริเวณตอนใต้มีคลื่นจัดมาก พวกลูกเรือมีความหวาดกลัวไม่ยอมเดินทางต่อไป ไดแอสถึงต้องนำเรือกลับโปรตุเกส (สุภัททา วรณพิณ, 2532 :56) ไดแอสขนานนามแหลมนี้ว่า “แหลมพายุ” (Cape of Storm หรือ Cabo de Todos los Tormentos) แต่กษัตริย์จอห์นที่ 2 คิดว่า ชื่อนี้ไม่เป็นมงคลจึงเปลี่ยนใหม่เป็น”แหลมแห่งความหวังดี”(Cape of Good Hope หรือ Cabo de Buena Esperanza)

หลังจากที่ไดแอสเดินทางกลับมาถึงโปรตุเกสแล้ว โครงการสำรวจเส้นทางเดินเรือไปยังอินเดียต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวเนื่องจากการล้มป่วยลงของกษัตริย์จอห์นที่ 2 (John II) และปัญหาภายในของโปรตุเกส โครงการสำรวจถูกฟื้นฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยของกษัตริย์มานูเอล²⁰ (Manuel) ซึ่งพระองค์มีความปรารถนาอย่างแรงกล้าในการฟื้นฟูโครงการสำรวจทางทะเลตั้งในสมัยของบรรพบุรุษของพระองค์ พระองค์ได้รับคำแนะนำจาก อับราฮัม ซุกูต²¹

¹⁷ อยู่บนชายฝั่งตะวันตกของทวีปแอฟริกา

¹⁸ บาร์โธโลมิว ไดแอส เป็นคนในตระกูลนักเดินเรือที่ประสบความสำเร็จในการค้นพบมากมาย เช่น จอห์น ไดแอส เป็นหนึ่งในบรรดาผู้ที่เดินทางอ้อมแหลม โบจาโดร (Cape Bojador) โลเรนโซ ไดแอส (Lourenco Diaz) เป็นคนแรกที่ไปถึงอ่าวอาร์กุน(Arguin) ไดนิซ ไดแอส (Diniz Diaz) เดินทางไปถึงแหลมเวอด(Cape Verde) ซึ่งเขาได้ตั้งชื่อให้

¹⁹ การเดินทางของไดแอสประกอบด้วยเรือจำนวน 2 ลำ ซึ่งแต่ละลำหนัก 30 ตัน พร้อมด้วยเรือบรรทุกเสบียง 1 ลำ รวมทั้งหมดเป็น 3 ลำ ไดแอสคุมเรือลำหนึ่ง อีกลำหนึ่งถูกคุม โดย จอน อินฟันเต(Juon Infante) ส่วนเปโด ไดแอส คุมเรือเสบียง

²⁰ กษัตริย์มานูเอลขึ้นครองราชย์ต่อจากกษัตริย์จอห์น ที่ 2 ในปีค.ศ. 1495

²¹ นักคณิตศาสตร์และโหราศาสตร์ชาวยิวแห่งเบจา (Beja)

(Abraham Zुकut) ที่ได้ทำนายดวงของกษัตริย์ว่าเป็นโอกาสที่ดีที่จะดำเนินการ (Danvers, 1966 : 41) กษัตริย์มานูเอลส่งคณะสำรวจภายใต้การนำของ วาสโก ดา กามา (Vasco da Gama) การเดินทางเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 1497²² โดยออกเดินทางจากเมืองท่าบาเลน (Balén) ลงใต้ไปตามเส้นทางที่ไดแอสเคยสำรวจไว้ เขาสามารถนำเรืออ้อมแหลมกูดโฮปได้เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ. 1497 และได้แล่นเรือเลียบชายฝั่งแอฟริกาตะวันออกขึ้นไปจนโมซัมบิก (Mozambique) มอมบัสซา (Mombassa) และเมลินดา(Melinda) ซึ่งเขาได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับแหล่งผลิตเครื่องเทศและการค้า²³

วาสโก ดา กามา ออกเดินทางจากเมืองเมลินดาในวันที่ 22 เมษายน ค.ศ 1498 และเดินทางมาถึงเมืองกาลิกัตในอินเดียเมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม ค.ศ. 1498(Pearson, 1990 : 5) ความสำเร็จในการเดินทางมาอินเดียโดยอ้อมทวีปแอฟริกาของวาสโก ดา กามา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์หลายประการ (สุภัทรทา วรณพิณ, 2532 : 56) คือ

1. ทำให้ทะเลและมหาสมุทรมีความสำคัญขึ้นมาในประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ของดินแดนแถบเอเชีย
2. ประเทศที่มีอำนาจทางทะเลจะกลายเป็นประเทศที่มีอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจ
3. สามารถยกเลิกการค้าแบบผูกขาดของพ่อค้าชาวอิตาลีและพ่อค้าอาหรับลงได้
4. สายการเดินทางเรืออ้อมทวีปแอฟริกากลายเป็นเส้นทางที่ชาวยุโรปไม่เฉพาะชาวโปรตุเกสผู้ค้นพบเท่านั้นได้ใช้ร่วมกัน

²² การเดินทางครั้งนี้ประกอบไปด้วยเรือจำนวน 3 ลำ คือ เซา ราฟาเอล(Sao Rafael) เซา กาเบรียล (Sao gabriel)และ เซา มิเกล (Sao Miguel)

²³ เขาได้เข้าพบกับกษัตริย์แห่งเมลินดาซึ่งเป็นมุสลิม และสนทนาเกี่ยวกับจุดประสงค์และโครงการของการเดินทางไปยังอินเดียซึ่งกษัตริย์แห่งเมลินดาได้บอกวาสโก ดา กามาว่า เขาไม่ควรเดินทางไปยังเมืองคัมเบย์ (Cambay) เพราะสินค้าที่ดา กามาต้องการนั้นไม่ได้ผลิตจากที่นั่น แต่นำมาจากที่อื่น ซึ่งถูกกว่าที่เมืองคัมเบย์ กษัตริย์ได้สัญญาที่จะให้คนนำทางพา วาสโก ดา กามาไปยังเมื่อกาลิกัต ซึ่งเป็นแหล่งปลูกขิงและพริกไทยและยังเป็นแหล่งของสินค้าเครื่องเทศชนิดอื่นอีกด้วย กษัตริย์แห่งเมลินดาได้ให้นักนำทางสองคนแก่ ดา กามา ซึ่งคนหนึ่งคือ มาเลโม คานา(Malemo Cana) ซึ่งเป็นมุสลิมจากกูจรัต(Guzerat) (Danvers, 1966 : 48)

เมืองกาลิกัต²⁴ที่วาสโก ดา กามา มาถึงนั้นเป็นสถานที่สำคัญทางการค้าในอินเดีย ในเมืองนี้มีพ่อค้าต่างชาติจำนวนมากโดยเฉพาะชาวอาหรับ ซึ่งนำสินค้าที่มีค่ามาขายและนำพริกไทยและเครื่องเทศชนิดต่าง ๆ กลับไป โดยส่งสินค้าดังกล่าวไปขายต่อยังตุรกี และเมืองอื่น ๆ ในยุโรป พ่อค้าชาวอาหรับมีอิทธิพลในการค้าเครื่องเทศอย่างมาก (Danvers,1966 : 48) การค้นพบครั้งนี้ทำให้โปรตุเกสสามารถเดินทางไปซื้อสินค้าที่ต้องการจากแหล่งผลิตด้วยราคาถูกลง และนำกลับมาขายโปรตุเกสโดยตรง โดยไม่ต้องผ่านเส้นทางที่ต้องผ่านการถ่ายสินค้าหลายขั้นตอนดังที่เคยกระทำ และที่สำคัญไม่ต้องจ่ายภาษีให้กับผู้ปกครองมุสลิม²⁵ ดังนั้นการค้นพบเส้นทางเดินเรือมายังอินเดียโดยตรงนั้น ทำให้โปรตุเกสสามารถนำสินค้ากลับไปยังโปรตุเกสได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านเส้นทางหลักที่เคยใช้กัน ซึ่งเป็นการทุ่นค่าใช้จ่ายในการขนถ่ายสินค้าทั้งทางเรือและทางบกและไม่ต้องเสียภาษีให้กับผู้ปกครองมุสลิมที่ควบคุมเส้นทางการค้าหลัก

หลังจากใช้เวลาอยู่ที่อินเดียประมาณ 3 เดือน วาสโก ดา กามาเดินทางกลับถึงโปรตุเกสเมื่อวันที่ 18 กันยายน ค.ศ. 1499 พร้อมด้วยสินค้าจากเมืองกาลิกัตจำนวนมากความสำเร็จของ วาสโก ดา กามาส่งผลต่อการปฏิวัติทางการค้าในยุโรป และทำให้โปรตุเกสกลายเป็นชาติที่สำคัญในเวทีการเมืองในยุโรป ซึ่งกษัตริย์แห่งโปรตุเกสได้สมญานามใหม่ว่า “เจ้าแห่งผู้พิชิต การสำรวจและการค้าของเอธิโอเปีย อารเบีย เปอร์เซีย และอินเดีย”(Lord of the Conquest, Navigation and Commerce of Ethiopia, Arabia ,Persia and India) ส่วนวาสโก ดา กามา ได้รับตำแหน่งให้เป็น “ดอน”(Don) จากความสำเร็จของวาสโก ดา กามา ทำให้เรือสินค้าของโปรตุเกสแล่นมาทำการค้ากับอินเดียเป็นประจำ จนลิสบอนกลายเป็นศูนย์กลางใหญ่ของสินค้าอินเดีย กล่าวกันว่าราคาพริกไทยที่ลิสบอนถูกกว่าที่เวนิสมาก คือมีราคาเพียงหนึ่งในห้าของราคาที่เวนิส(สุภัทรทา วรณพิณ, 2532 : 57)

²⁴ เมืองกาลิกัตในขณะนั้นถูกปกครองโดยราชาชาโมริน (Zamorin)

²⁵ เพราะในการค้าแต่ละเที่ยวนอกเหนือจากค่าใช้จ่ายในการเดินทางแล้ว พ่อค้าที่นำสินค้าจากตะวันออกผ่านไปยุโรปนั้นจะต้องผ่านเจดดะห์ ซึ่งจะต้องจ่ายภาษีแก่สุลต่านแห่งไคโรเป็นจำนวนหนึ่งส่วนสามของค่าของสินค้าทั้งหมดจากเจดดะห์ไปยังสุเอซจะต้องจ่ายภาษีอีก 5 เปอร์เซ็นต์ และเมื่อผ่านไคโรก็จะต้องเสียภาษีนำเข้าอีก และเมื่อสินค้าถูกไปถึงเมืองอเล็กซานเดรีย ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายจะต้องจ่ายภาษี 5 เปอร์เซ็นต์ ส่วนเรือสินค้าจะต้องจ่ายค่าใบอนุญาตในการแล่นเรือข้ามทะเลอีก

ในช่วงที่โปรตุเกสเดินทางมาถึงอินเดียนั้น สถานการณ์ในอินเดียขณะนั้นอยู่ในช่วงของความสับสนวุ่นวาย และความแตกแยกทางการเมือง เนื่องจากความอ่อนแอและการล่มสลายของสุลต่านแห่งเดลี ความวุ่นวายนี้เกิดขึ้นหลังจากการรุกรานของ อามิรติมูร์ (Timur) ในระหว่างปี ค.ศ. 1398–1399 ซึ่งส่งผลให้ราชวงศ์ตุกุก (Tuqluq) ล่มสลาย และทำให้ราชวงศ์ที่ปกครองสืบต่อมาคือราชวงศ์สุลต่านแห่งเดลีต่อมาคือราชวงศ์ชัยยิดและราชวงศ์โลดีอ่อนแอ และไม่สามารถฟื้นฟูความยิ่งใหญ่เป็นศูนย์กลางการปกครองอินเดียได้ อาณาเขตและอำนาจของพวกเขาถูกจำกัดอยู่ที่เมืองเดลีและเมืองรอบนอกบางส่วน ส่วนดินแดนในส่วนอื่น ๆ ของอินเดียแยกตัวเป็นเอกราชภายใต้ผู้ปกครองฮินดู บางส่วนภายใต้ผู้ปกครองมุสลิม ดินแดนที่แยกตัวเป็นเอกราชที่สำคัญ อาทิเช่น รัฐกูจارات²⁶ คานเดช เบงกอล²⁷ สมาพันธรัฐราชปุต ดินแดนซึ่งอยู่ระหว่างทางเหนือกับทางใต้ หรือที่เรียกว่า เดคคัน (Deccan) อยู่ภายใต้การปกครองของราชวงศ์บะฮ์มานี ส่วนทางตอนใต้ของอินเดียอยู่ภายใต้การปกครองของอาณาจักรวิชัยนคร (Watson, 1985 : 105) รัฐบะฮ์มานี²⁸ เป็นรัฐที่สำคัญและมีอำนาจมากที่สุดในบรรดารัฐต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเสื่อมโทรมของอาณาจักรของสุลต่านแห่งเดลี (Ali, 1965 : 122) อาณาเขตของรัฐบะฮ์มานีครอบคลุมดินแดนตั้งแต่แม่น้ำไวยงานา (Waingana) ทางเหนือ จนถึงแม่น้ำกฤษณาทางใต้ จากเมืองเดาลาตาบาด (Daulatabad) ทางตะวันตกจนถึงเมืองโบริกิร (Bhonqir) ทางตะวันออก ในสมัยของ สุลต่านไฟโรส ชาห์ (ค.ศ. 1397–1422) พระองค์ได้พัฒนาเมืองโซล (Chol) และอับโฮล (Abhol) เป็นเมืองท่าสำหรับการค้าโดยมีเรือสินค้าจากทะเลแดงและอ่าวเปอร์เซียที่นำสินค้าจากเปอร์เซีย อารเบีย ชายฝั่งแอฟริกา และยุโรปมาขาย พ่อค้าอาหรับ เปอร์เซียและเติร์กเหล่านี้ได้รับการต้อนรับอย่างดีจากสุลต่านแห่งบะฮ์มานี (Rizvi, 1989 : 257) ประวัติศาสตร์ของรัฐบะฮ์มานี

²⁶ รัฐกูจاراتแยกตัวเป็นเอกราชจากสุลต่านแห่งเดลี ในปี ค.ศ. 1401 โดยซาฟิร คาน (Zafar Khan) ต่อมาได้ใช้ชื่อว่า สุลต่าน มุซัฟฟิร ชาห์ (Sultan Muzaffar Shah)

²⁷ รัฐเบงกอลเป็นเอกราชนับตั้งแต่พิภรรุดดินทำการกบฏต่อสุลต่านมุห์หมัด บิน ตุกุก และประกาศตนเองเป็นผู้ปกครองเบงกอลตะวันออกโดยใช้นามว่า “ฟักรุดดิน มุบารอก ชาห์”(Fakhurddin Mubarak Shah) ในปี ค.ศ. 1338

²⁸ สถาปนาขึ้นโดยฮาซัน อบูล มุซัฟฟิร อลาลูดดีน บะฮ์มานี ชาห์ (Hasan Abul Muzaffar Alauddin Bahmani Shah)

ส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการทำสงครามกับรัฐฮินดูโดยเฉพาะรัฐวิชัยนคร (Vijaynagar) ซึ่งอยู่ทางตอนใต้สุดของอินเดีย รัฐวิชัยนครเป็นรัฐฮินดูที่ถูกสถาปนาขึ้นในช่วงทศวรรษที่ 1330 เคย์ (Keay, 2000 : 281) กล่าวว่า “กษัตริย์ของวิชัยนครสร้างผลงานในการเป็นผู้นำการต่อต้านภาคแผ่ขยายอิสลามในตอนใต้ของอินเดีย” ส่วนอาลี (Ali, 1965 : 130) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ความสำคัญของวิชัยนครในประวัติศาสตร์ของอินเดีย คือการยืนหยัดเป็นป้อมปราการของฮินดู และปกป้องศาสนาและวัฒนธรรมของฮินดูจากการถูกกลืนโดยวัฒนธรรมมุสลิม” แต่รัฐวิชัยนครถูกโค่นล้มลงในปี ค.ศ. 1565 โดยพ่ายแพ้ต่อกองทัพผสมของรัฐบิจาปุร (Bijapur) อะห์หมัดนาการ์ (Ahmadnagar) โกลคันดา (Golkunda) และบิดาร์ (Bidar)²⁹ ซึ่งทำให้ความหวังในการฟื้นฟูความยิ่งใหญ่ของฮินดูในตอนใต้ของอินเดียสูญสิ้นไป ส่วนดินแดนบริเวณชายฝั่งมาลาบาร์ (Malabar) แบ่งออกเป็นรัฐเล็กๆ โดยแต่ละรัฐมีราชาเป็นผู้ปกครอง แต่ราชาเหล่านี้ยอมรับความเป็นใหญ่ของราชาชาติปกครองเมืองกาลิกัต (Danvers, 1966 : 28) จากเหตุการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอินเดียตกอยู่ในช่วงของความสับสนความวุ่นวายและความแตกแยกทางการเมือง และเป็นช่วงผลัดเปลี่ยนกลุ่มอำนาจใหม่ซึ่งกำลังจะเข้ามาแทนที่กลุ่มอำนาจเก่า ฮันเตอร์ (Hunter, 1994 :103) กล่าวว่า “เมื่อวาสโก ดากามานำเรือมาถึงอินเดียในปี ค.ศ. 1498 นั้นกลุ่มอำนาจเก่าทั้งในภาคเหนือและภาคใต้กำลังผ่านไป (กำลังล่มสลาย) ในขณะที่กลุ่มอำนาจใหม่ยังไม่เกิดขึ้น”

ในช่วงตอนต้นของคริสต์ศตวรรษ 16 มีกลุ่มอำนาจใหม่ 2 กลุ่มเข้ามายังอินเดีย กลุ่มแรก คือ โปรตุเกสซึ่งเดินทางเข้ามายังอินเดียโดยทางทะเล ส่วนกลุ่มที่สอง คือ โมกุลซึ่งเข้ามายังอินเดียทางบก การเข้ามายังอินเดียของทั้งสองกลุ่มแตกต่างกัน คือ โมกุลได้สร้างความเป็นปึกแผ่นทางการเมือง จัดระบบการบริหาร และสนับสนุนวัฒนธรรมในอินเดีย (Harrison, 1989 : 337) ในขณะที่โปรตุเกสสนใจอยู่กับการค้าโดยจำกัดตัวเองอยู่บริเวณเมืองท่าที่สำคัญ วัตถุประสงค์ของการเข้ามาของโปรตุเกส คือ การเผยแผ่ศาสนาและการค้า (Christians and spice)(สุภัทรทา วรรณพิณ, 2532 :55) วาสโก ดากามาได้บอกถึงจุดประสงค์ของเขาต่อราชาชาโมรินว่า จุดประสงค์หลักของเขา คือ ศาสนาและการค้า

²⁹ ในราวปีค.ศ. 1530 รัฐบะฮ์มานีแตกออกเป็น รัฐเอกราช 5 รัฐ คือ อะห์หมัดนาการ์ บิจาปุร เบร์ โคลคันดา บิดาร์(Bidar)

(Watson, 1985 :105) สิ่งที่ยืนยันวัตถุประสงค์ของโปรตุเกส คือ คำพูดจากลูกเรือของวาสโก ดา กามาว่า“พวกเราค้นหาคริสเตียนและเครื่องเทศ” (Pearsom, 1990 : 5) ความหมายของการค้านี้ไม่ได้หมายความว่า เข้ามาซื้อสินค้าและนำไปขายเท่านั้น แต่ยังหมายถึง การผูกขาดการค้าในบริเวณนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้าเครื่องเทศที่นำไปขายยังยุโรป โปรตุเกสพยายามแย่งชิงการค้าในบริเวณนี้จากพ่อค้าอาหรับโดยผูกขาดการค้าไว้แต่เพียงผู้เดียว ด้วยการรื้อกำลังและลงโทษผู้ฝ่าฝืนอย่างรุนแรง กษัตริย์มานูเอลได้ตัดสินใจที่จะแต่งตั้ง อุปราชพร้อมทั้งกองกำลังที่เพียงพอมาประจำการในอินเดียเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของโปรตุเกส ฟรานซิสโก เดอ อัลไมดา (Francisco de Almeida) ได้รับการแต่งตั้งเป็นอุปราชประจำอินเดียในระหว่างปี ค.ศ.1505-1509³⁰ อำนาจของโปรตุเกสในอินเดียมั่นคงขึ้นอย่างมากในสมัยของ อัลฟงโซ เดอ อัลบูเคอร์ก (Alfonso de Albuquerque) ซึ่งเป็นอุปราชต่อจากอัลไมดา ระหว่างปี ค.ศ. 1509-1551 อาจจะกล่าวได้ว่าอัลบูเคอร์กเป็นอุปราชที่ยิ่งใหญ่ที่สุดและเป็นผู้สถาปนาอำนาจของโปรตุเกสที่แท้จริงในอินเดีย (Ali, 1965 : 3) อัลบูเคอร์กได้แย่งชิงเมืองกัว (Goa) มาจากสุลต่านยสุฟ อาดีล คาน (Yusuf Adil Khan) เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 1510 และได้เสริมสร้างเมืองกัวจนกลายเป็นศูนย์บัญชาการของโปรตุเกสในเอเชีย อัลบูเคอร์กตระหนักดีถึงสถานที่ที่เป็นกุญแจสำคัญในการควบคุมเส้นทางที่เป็นจุดยุทธศาสตร์สำคัญในตะวันออกได้แก่เมืองมะละกา ออร์มูซ และเอเดน เขาประสบความสำเร็จในการปิดกั้นของโปรตุเกสบนออร์มูซและมะละกา แต่ไม่ประสบความสำเร็จที่เมืองเอเดน อย่างไรก็ตามเขายังสามารถสร้างอำนาจของโปรตุเกสบนเกาะโซโครตาแทนได้³¹ หลังจากสมัยของอัลบูเคอร์กแล้วอุปราชที่สืบอำนาจต่อจากเขาพยายามขยายสถานีการค้าของโปรตุเกสอีกหลายแห่งเช่นที่ ดิว (Diu) ดามัน (Daman) สุรัต (Surat) บอมเบย์ (Bombay) ซาน โธเม (San Thome) และเมืองท่าสำคัญในศรีลังกา (Ceylon) โปรตุเกสจำกัดตนเองอยู่บริเวณชาย

³⁰ เขาได้สร้างชื่อให้กับความแข็งแกร่งของโปรตุเกสในมหาสมุทรอินเดียโดยการมีชัยต่อกองทัพเรือของราชาชาโมริน หรือแม่แต่กองทัพเรือของสุลต่านแห่งอียิปต์ เขายังได้สร้างความมั่นคงของโปรตุเกสในอินเดีย โดยการสร้างป้อมปราการขึ้นที่เมืองโคชิน คันนานุร (Cannanur) และอันจาดีวา (Anjadiva) ทางด้านชายฝั่งมาลาบาร์ (Malabar)

³¹ เกาะโซโครตา (Socrota Island) บริเวณปากทางเข้าทะเลแดงและเกาะออร์มูซในอ่าวเปอร์เซีย เท่ากับเป็นการควบคุมและตรวจตราเส้นทางเข้าออกของเส้นทางการค้าสายหลัก 2 สาย คือ จากทะเลแดงผ่านไปยังอียิปต์ และจากอ่าวเปอร์เซียผ่านไปยังซีเรีย

ฝั่ง และใช้เมืองท่าเป็นเพียงท่าจอดเรือขนถ่ายสินค้าและควบคุมการค้าในน่านน้ำแถบนี้ โปรตุเกสไม่ช่วยโอบอุ้มในขณะที่ยังกำลังประสบกับความวุ่นวายทางการเมืองในการสร้าง อาณาจักรโปรตุเกสในอินเดีย และไม่ได้ขยายอำนาจเข้าไปในแผ่นดินที่อยู่ลึกเข้าไปจากชาย- ฝั่ง

ในขณะที่โปรตุเกสกำลังสร้างอาณาจักรของตนขึ้นบนจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญบนชาย ฝั่งทะเลที่ง่ายต่อการควบคุมการค้าในมหาสมุทรอินเดียอยู่นั้น กลุ่มอำนาจใหม่อีกกลุ่มหนึ่ง จากเอเชียกลางกำลังขยายอำนาจเข้ามาในอินเดียโดยเส้นทางทางภาคเหนือ กลุ่มอำนาจ ใหม่ที่เข้ามานี้ คือโมกุล³² ซึ่งเข้ามาสร้างอาณาจักรมุสลิมที่ยิ่งใหญ่ในอินเดียในช่วงคริสต์ ศตวรรษที่ 16-17 และมีอาณาเขตรอบคลุมดินแดนเกือบทั้งหมดในเอเชียใต้โดยเฉพาะ อินเดีย เฮอเทิล (Hartel, 1959 : 260) กล่าวว่า “การสถาปนาราชวงศ์โมกุลทำให้ความแตก แยกทางการเมืองในอินเดียขณะนั้นจบลง” ผู้สถาปนาอำนาจของโมกุลคือบาบур³³

³² โมกุลเป็นคำที่ใช้เรียกบาบурและลูกหลานวงศ์ตระกูลของเขาที่เข้ามาสถาปนาอาณาจักรปกครองในอินเดีย คำ ว่า “โมกุล” เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “มองโกล” และใช้เรียกราชวงศ์ปกครองอินเดีย นับตั้งแต่สมัยจักรพรรดิ บาบур และบางครั้งใช้เรียกชื่ออาณาจักรอินเดียในสมัยนั้นด้วย ในภาษาเปอร์เซียคำว่า “โมกุล” หมายถึง “มอง โกล” เช่น เผ่าของเจงกิสข่าน โดยเฉพาะราชวงศ์อิลคานิดส์ (Il- Khanids) ในขณะที่โมกุลิสถาน (Mughistan) หมายถึง ดินแดนของมองโกล แต่บาบुरไม่ได้เป็นมองโกลเขาเป็นเติร์ก และภาษาท้องถิ่นที่เขาใช้ก็คือภาษาเติร์ก เรียกว่า “ชาฮาตัย” (Chahatai) ถึงแม้ว่าเขาจะมีบรรพบุรุษทางฝ่ายมารดาเป็นมองโกล แต่อย่างไรก็ตามเขาก็ได้ สืบเชื้อสายมาจากติมูร์ (Timur) และครอบครองบัลลังก์ที่สืบต่อกันมาในเมืองฟาร์คานา (Farghana) ดังนั้นบาบुर และทายาทของเขาควรจะถูกเรียกว่า “เติร์ก” ในอินเดียพวกเขาถูกอ้างว่าเป็นชาฮาตัยบ่อยครั้ง แต่นักเดินทาง ชาวยุโรปในคริสต์ศตวรรษที่ 16 ใช้คำว่า “โมกุล” ซึ่งเป็นการแยกผู้ปกครองมุสลิมต่างชาติกับมุสลิมที่เกิดใน อินเดีย และคำว่า “โมกุล” นี้เป็นคำที่ถูกเรียกต่อกันมา แต่อย่างไรก็ตามโมกุลก็คือเติร์ก ซึ่งเหมือนกับมุสลิมส่วน ใหญ่ที่เข้ามายังอินเดีย (Hampl, 1977 : 431)

³³ บาบुरผู้ครองเมืองฟาร์คานาสืบเชื้อสายมาจากติมูร์ทางฝ่ายบิดา และเชื้อสายของเจงกิสข่านทางฝ่ายมารดา บิดาของเขาคืออุมร์ เชค มิรซา (Umar Sheikh Mirza) ผู้ปกครองเมืองฟาร์คานาในทรานโซเซียเนีย ซึ่งปัจจุบันอยู่ใน เติร์กมานิสถาน รัสเซีย การที่พระองค์ไม่สามารถรักษาอำนาจของพระองค์ในเอเชียกลางได้ เนื่องจากอำนาจที่ เหนือกว่าของพวกอูซเบก (Uzbek) และซาฟาวิด (Safavid) ที่รายล้อมพระองค์ อำนาจของพระองค์ขึ้นอยู่กั บความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของอูซเบกกับซาฟาวิด จากสถานการณ์ที่บีบบังคับและการสูญเสียอำนาจในเอเชีย กลาง ทำให้พระองค์ต้องหันไปสถาปนาอำนาจของพระองค์ที่เมืองกาบูล (Kabul) ในปี ค.ศ. 1504 (Qureshi, 1989 : 35)

ความวุ่นวายและความแตกแยกทางการเมืองในอินเดียขณะนั้นเอื้ออำนวยต่อการสถาปนาอำนาจของบาบुरในอินเดีย นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1505-1520 พระองค์พยายามที่จะพิชิตอินเดียหลายครั้งด้วยกันจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1524 ความพยายามของพระองค์ก็เริ่มที่จะสัมฤทธิ์ผล³⁴ ในช่วงตอนปลายปี ค.ศ. 1525 บาบुरเริ่มการพิชิตอินเดียอีกครั้งหนึ่ง ในครั้งนี้พระองค์ยกทัพเข้าบุกอินเดียจนมาประจัญหน้ากับกองทัพของสุลต่านอิบรอฮีม โลดี ดังที่พระองค์ (Babur, 1921 : 459) กล่าวในบันทึกอัตชีวประวัติของพระองค์ว่า “ฉันวางเท้าในสายโคลนแห่งความเชื่อมั่น และวางมือบนบังเหียนของความไว้วางใจในพระเจ้า และเคลื่อนไปข้างหน้าเพื่อเผชิญกับสุลต่านอิบรอฮีม...ผู้ซึ่งครอบครองบัลลังก์แห่งเดลี เมืองหลวงและดินแดนแห่งฮินดูสถาน ซึ่งมีกองทัพประมาณหนึ่งแสนนาย และช้างอีกหลายเชือก และบรรดาขุนนางของเขามีช้างอีกประมาณหนึ่งพันเชือก” กองทัพทั้งสองเผชิญกันที่ทุ่งปานิปัต (Panipat) ในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1526 ซึ่งถือได้ว่าเป็นสถานที่ตัดสินชะตาของอินเดีย กองทัพของสุลต่านอิบรอฮีมมีทหารจำนวนถึง 100,000 นาย ช้างอีกกว่า 1,000 เชือก ในขณะที่บาบुरมีทหารเพียงแค่ 12,000 นาย (Marshman, 1867 : 93) ในสงครามนี้สุลต่านอิบรอฮีมพ่ายแพ้และสิ้นพระชนม์ในสนามรบ ชัยชนะในสมรภูมิปานิปัตถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นอำนาจของโมกุลในอนุทวีป (Ali, 1965 : 155) หลังจากสมรภูมิปานิปัตพระองค์ได้ทำการปราบกลุ่มอำนาจที่เหลืออยู่³⁵ จนอำนาจของพระองค์ขยายจากโอซุส (Oxus) ทางตะวันตกไปจนถึงชายแดนเบงกอลทางตะวันออก และจากเทือกเขาหิมาลัยทางเหนือ ไปจนถึงเมืองกวาเลียร์ (Gwalior) ทางใต้ พระองค์วางรากฐานและสถาปนาอาณาจักรโมกุลขึ้นในอินเดีย ซึ่ง

³⁴ พระองค์ยกทัพเข้าพิชิตปัญจาบ (Panjab) และลาฮอร์ (Lahore) ตามคำเชิญของขุนนางในราชสำนักโลดีบางคนที่ไม่พอใจต่อสุลต่านอิบรอฮีม โลดี เช่น เดาลัด คาน โลดี (Daulat Khan Lodi) และรานา ชังการ์แห่งเมวาร์ (Rana Sangar of Mewar) แต่พระองค์ต้องพบกับการต่อต้านของเดาลัด คานจนต้องถอยทัพกลับไปยังกานูล

³⁵ กลุ่มอำนาจที่ต่อต้านบาบुर คือ รานา ชังการ์แห่งเมวาร์ซึ่งพ่ายแพ้ต่อบาบुरในสมรภูมิดันวะฮ (Kanwah) เมื่อวันที่ 16 มีนาคม ค.ศ. 1527 หลังจากนั้นพระองค์ต้องเผชิญกับการต่อต้านจากพวกอภัยกันที่ยังคงเหลืออำนาจอยู่ในเบงกอล และบิฮาร์ทางตะวันออกของอินเดีย แต่พระองค์ก็สามารถปราบปรามอำนาจที่เหลือเหล่านั้นได้ในสมรภูมิโกกรา (Gogra) ในปี ค.ศ. 1529 จากสมรภูมิตั้งสามนี้ทำให้สามารถพระองค์สถาปนาอำนาจของราชวงศ์โมกุลขึ้นในอินเดีย

ได้รับการสานต่อจากจักรพรรดิองค์ต่อ ๆ มา³⁶ ในรัชสมัยของจักรพรรดิอัคร³⁷ พระองค์ได้สร้างความเป็นปึกแผ่นและความมั่นคงให้กับอาณาจักรโมกุล พระองค์ทรงสร้างความยิ่งใหญ่ให้กับอาณาจักรโมกุลด้วยการพิชิตดินแดนต่าง ๆ จนอาณาจักรโมกุลครอบครองดินแดนจากทะเลอาระเบียทางตะวันตก จนถึงอ่าวเบงกอลทางตะวันออก และจากเทือกเขาหิมาลัยทางเหนือไปจนถึงนัรมาดา (Narmada) ทางตอนใต้ของอินเดีย อาณาจักรโมกุลภายใต้พระองค์กลายเป็นหนึ่งในอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ในเอเชียและในโลก ผู้สืบทอดต่อจากจักรพรรดิอัคร³⁸ ไม่ว่าจะเป็นจักรพรรดิจาฮานฮิร ซาห์ จาฮาน และออรังเซบสามารถรักษาความยิ่งใหญ่ของอาณาจักรโมกุลสืบต่อมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรพรรดิออรังเซบได้ขยายอาณาจักรโมกุลออกไปอย่างกว้างไกลมากกว่าในรัชสมัยของบรรพบุรุษของพระองค์เสียอีก อาณาจักรโมกุลครอบคลุมดินแดนจากเมืองกาบูล³⁸ จนถึงชิตากอง (Chitagong) และจากแคชเมียร์ไปจนถึงเกเวลิ พระองค์ได้สร้างความสำเร็จยิ่งใหญ่ในฐานะที่เป็นมหาอำนาจที่สำคัญในเอเชียให้กับอาณาจักรโมกุล ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 16 – 17 อาณาจักรโมกุลเป็นอาณาจักรที่มีอำนาจสูงสุดในอินเดีย และครอบครองอาณาเขตเกือบทั่วทั้งอินเดีย ในขณะที่โปรตุเกสซึ่งได้ครอบครองความรุ่งเรืองทางการค้าตลอดทั้งคริสต์ศตวรรษที่ 15 กำลังเสื่อมโทรมลงในคริสต์ศตวรรษที่ 17 และถูกแทนที่ด้วย ชาตินิยมอื่น ๆ คือ ดัตช์ อังกฤษ และฝรั่งเศส ที่เริ่มทำทลายการผูกขาดการค้าของโปรตุเกสในอินเดียและตะวันออกไกล

การเข้ามาของอังกฤษในอินเดีย

นับตั้งแต่ตอนปลายของคริสต์ศตวรรษที่ 15 เป็นต้นมา การค้าระหว่างเอเชียกับยุโรปได้เปลี่ยนจากเมืองที่อยู่บริเวณทะเลเมดิเตอร์เรเนียน คือ เมืองอเล็กซานเดรีย เมืองคอนสแตนติโนเปิล เมืองเวนิส และเมืองเจนัว ไปยังเมืองที่อยู่ในบริเวณทะเลแอตแลนติก และทะเลเหนือ เพราะการค้นพบเส้นทางเดินเรือมายังอินเดียโดยตรงเป็นการเปิดศักราชใหม่ของการ

³⁶ อำนาจของอาณาจักรโมกุลขาดตอนไปชั่วระยะเวลาหนึ่งในช่วงปี ค.ศ. 1540-1555 ในสมัยของจักรพรรดิฮุมายูน (Humayun)³⁶ ที่ได้พ่ายแพ้และเสียอำนาจต่อเชิร คาน ซูร์ (Sher Khan Sur) หลังจากที่อยู่ลี้ภัยอยู่ในราชสำนักชาวพาวิตเป็นระยะเวลาถึง 15 ปี พระองค์สามารถกอบกู้บัลลังค์คืนมาได้

³⁷ จักรพรรดิอัคร³⁷ สืบอำนาจต่อจากจักรพรรดิฮุมายูนในปี ค.ศ. 1555

³⁸ ในประเทศอัฟกานิสถานปัจจุบัน

ติดต่อระหว่างยุโรปกับเอเชียที่ไม่เคยมีการติดต่อกันโดยตรงก่อนหน้านี้³⁹ การค้นพบเส้นทางใหม่นี้ส่งผลต่อประวัติศาสตร์ของทั้งสองทวีป โปรตุเกสซึ่งเป็นชาติแรกที่ค้นพบเส้นทางใหม่และเข้ามาทำการค้าแบบผูกขาดอย่างไร้คู่แข่งในเอเชียตะวันออก ผลประโยชน์ที่โปรตุเกสได้รับจากการค้ากับเอเชียตะวันออกนี้ได้ดึงดูดความสนใจของชาติอื่น ๆ เป็นอย่างยิ่ง

อังกฤษก็เป็นชาติหนึ่งที่มีมองเห็นถึงความสำคัญของการค้ากับอินเดีย เอเชียตะวันออกและพยายามที่จะเข้ามาทำการค้าในดินแดนแถบนี้ ความพยายามครั้งแรกของอังกฤษเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1527 เมื่อพ่อค้าอังกฤษชื่อ โรเบิร์ต โทเรน (Robert Thorne)⁴⁰ ได้เสนอโครงการแล่นเรือไปยังอินเดียโดยตรงและไม่ถูกรบกวนจากโปรตุเกส โดยใช้เส้นทางทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือต่อกษัตริย์เฮนรีที่ 7 (Mukherjee, 1974 :60) มีความพยายามในการส่งเรือออกสำรวจเส้นทางเดินเรือไปอินเดียหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ⁴¹ มีความพยายามที่จะสำรวจเส้นทางไปสู่อินเดียโดยเส้นทางทางด้านตะวันออกเฉียงเหนืออีกครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ (Mill, 1990 : 5)

แม้ว่าความพยายามของอังกฤษในช่วงแรกนี้จะประสบกับความล้มเหลว แต่ความหวังของพ่อค้าอังกฤษถูกปลุกขึ้นอีกครั้งหนึ่งจากความสำเร็จในการเดินเรือรอบโลกของ ฟรานซิส เดรค เป็นการยืนยันถึงความเป็นไปได้ในการเดินเรืออ้อมแหลมกูดโฮป มุเคอจี (Mukherjee, 1974 : 61) กล่าวว่า “ การยืนยันของเดรคที่ว่า การเดินเรือไปยังอินเดียโดยผ่านแหลมกูดโฮป เป็นสิ่งที่คนอังกฤษสามารถทำได้ ปลุกเร้าความหวังของพ่อค้าอังกฤษขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในปี

³⁹ ก่อนที่วาสโก ดา กามาจะสามารเดินทางมายังอินเดียโดยผ่านแหลมกูดโฮป

⁴⁰ Robert Thorne เคยอาศัยอยู่ที่เมืองซาเวลลี(Saville) ในสเปนหลายปี ซึ่งเขาได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างโปรตุเกสกับสเปน

⁴¹ ในรัชสมัยของกษัตริย์เฮนรีที่ 7 เรือสองลำถูกส่งไปสำรวจแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ⁴¹ มีเรืออีกหลายลำที่ถูกส่งไปสำรวจตามเส้นทางดังกล่าวนี้ แต่ก็จบลงด้วยความล้มเหลว ในรัชสมัยของกษัตริย์เอ็ดเวิร์ดที่ 6 (Edward) กองเรืออังกฤษแล่นเรือเลียบชายฝั่งนอร์เวย์และได้อ้อมแหลมเหนือ (North Cape) แต่ต้องเผชิญกับพายุอย่างหนักเรือภายใต้การนำของเซอร์ ฮิวจ์ (Sir Hugh) แล่นฝ่าความมืดไปจนถึงดินแดนรัสเซีย ส่วนเรืออีกลำหนึ่งเดินทางมาถึงอารซานเกล(Archangel) เรือลำนี้เป็นเรือต่างชาติลำแรกที่เข้ามาที่นี่และได้เริ่มทำการค้ากับคนพื้นเมืองจนนำไปสู่การค้ากับรัสเซียซึ่งสร้างผลกำไรอย่างงามแก่พ่อค้าอังกฤษ ในปี ค.ศ. 1580

ค.ศ. 1579 พ่อค้าอังกฤษได้รับสิทธิทำการค้ากับเลแวนท์(Levant) จากสุลต่านมูรอต ที่ 2 แห่งอาณาจักรอูซมานียะฮ์ (Murad II) พ่อค้าอังกฤษซึ่งได้จัดตั้งองค์-การภายใต้ชื่อ Merchant Adventures ได้ตัดสินใจในปี ค.ศ. 1581 ที่จะส่งคนออกไปสำรวจเกี่ยวกับสินค้าจากเอเชีย⁴² คณะนักเดินทางนี้ได้ออกเดินทางไปยังเมืองอเลปโปโดยเรือชื่อ “ไทเกอร์” (Tyger) ในปี ค.ศ. 1583 โดยเดินทางต่อไปยังเมืองบัสเราะฮ์⁴³ หลังจากนั้น แรพ ฟิทช์ (Ralph Fitch) จอห์น นิวเบอร์รี่ (John Newberry) วิลเลียม ลีดส์ (William Leeds) และเจมส์โตรี (James Story) เดินทางต่อไปยังอินเดีย⁴⁴ คณะเดินทางตัดสินใจที่จะข้ามทะเลอาหรับจากเกาะฮอร์มุส แต่โชคไม่ดีพวกเขาถูกพวกโปรตุเกสบนเกาะฮอร์มุสจับได้ก่อน พวกเขาถูกส่งตัวไปยังเมืองกัว นิวเบอร์รี่ ลีดส์ และฟิทช์หลบหนีออกจากเมืองกัวได้ในวันที่ 5 พฤษภาคม ค.ศ. 1585 และเดินทางไปยังเมืองต่าง ๆ เช่น เมืองบิจาปุร เมืองโกลคอลลดา เมืองบาดาปุร เมืองมาสุลีปัทัม เมืองอักรา จนถึงเมืองฟาเตฮ์ปูร์สิกรีในปี ค.ศ. 1585⁴⁵ หลังจากนั้นนักเดินทางเหล่านี้ได้แยกย้ายกันไป⁴⁶ ส่วนแรพ ฟิทช์ได้เดินทางสำรวจเส้นทางและตลาดการค้าทางตะวันออกต่อ เขาเดินทางไปยังเบงกอล เมืองพะโค (Pegu) เมืองย่างกุ้งในพม่า และเมืองเชียงใหม่ หลังจากนั้นก็เดินทางกลับมาที่เมืองพะโคอีกครั้งและเดินทางต่อไปยังเมืองมะละกาใกล้กับสิงคโปร์ (Sigapore) ซึ่งทำให้เขาได้รู้ถึงความสำคัญของเมืองมะละกาสำหรับอำนาจทางการค้าทางทะเลในตะวันออกไกล (Collis, 1942 :8) หลังจากได้ข้อมูลตามที่ต้องการแล้ว ฟิทช์เดินทางกลับอังกฤษโดยผ่านทาง เมืองพะโค ศรีลังกา เมืองกัว เมืองบัสเราะฮ์ เมืองโมซูล เมืองอะเลปโป และเดินทางกลับมาถึงเมืองลอนดอนในวันที่ 29 พฤษภาคม ค.ศ. 1591 ข้อมูลของฟิทช์มีความสำคัญต่อพ่อค้าอังกฤษอย่างมาก นอกจากจะกล่าวถึงความมั่งคั่งของอินเดียแล้ว เขายังกล่าวถึงลักษณะของกองทัพเรือของพม่าไว้ว่า (Fitch อ้างถึงใน Collis, 1942 : 15) “นั่นหา บายัน กษัตริย์พม่ามีกองทัพเรือขนาดเล็ก ซึ่งประกอบด้วยเรือเพียงไม่กี่ลำ” คำแนะนำดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการมีกอง

⁴² คณะนักเดินทางยังได้นำจดหมายจากราชินีอาลิซาเบธไปมอบให้กับจักรพรรดิอักบาร์แห่งโมกุล

⁴³ ปัจจุบันเป็นเมืองที่อยู่ภายในประเทศอิรัก

⁴⁴ ส่วนคณะที่เหลือพำนักอยู่ที่เมืองบัสเราะฮ์

⁴⁵ ในรัชสมัยของจักรพรรดิอักบาร์

⁴⁶ จอห์น นิวเบอร์รี่เดินทางกลับอังกฤษโดยใช้เส้นทางผ่านทางเมืองลาฮอร์ และเปอร์เซีย วิลเลียม ลีดส์เป็นนักทำเพชรพลอยในราชสำนักโมกุล

ทัพเรือที่แข็งแกร่ง เพื่อทำการค้าโดยปราศจากการรบกวนและความปลอดภัยของอาณานิคมของตนเองในภายหลัง ความสำคัญของการมีกองทัพเรือที่มีประสิทธิภาพและความแข็งแกร่งได้สร้างความสำเร็จให้อังกฤษในการเป็นจักรวรรดินิยมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลก และเป็นชาติมหาอำนาจทางทะเลที่ปราศจากคู่แข่งทั้งในยุโรปและในโลก จะเห็นได้ว่าการไม่มีกองทัพเรือที่แข็งแกร่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้รัฐพื้นเมืองอินเดียพ่ายแพ้ต่ออังกฤษ (Mukherjee, 1974 : 64) ข้อมูลของพิซนนำไปสู่การก่อตั้งบริษัทอังกฤษอินเดียตะวันออกในอีก 9 ปีต่อมา และระยะเวลาประมาณ 250 ปีของบริษัทนั้น เมืองต่าง ๆ ที่พิซนเคยไปนั้นตกเป็นของอังกฤษ (Collis, 1942 : 15) นอกจากนี้ผลงานของลินโชเทน (Linchoten) ที่ได้ถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษ⁴⁷ ชัยชนะของอังกฤษต่อกองทัพเรืออาร์มาดา (Armada) ของสเปนได้ทำลายตำนานของความแข็งแกร่งของมหาอำนาจคาธอลิกทางทะเล การยึดเรือ”มาร์เด เดอ ดิออส”⁴⁸ (Marde de Dios) ในปี ค.ศ. 1592 โดย เซอร์ จอห์น โบโร (Sir John Borrough) ความสำเร็จของดัตช์ในการส่งเรือไปยังหมู่เกาะโมลุกกะ (Molucca Island) ในปี ค.ศ. 1595 และการขึ้นราคาพริกไทยของพ่อค้าดัตช์ในปี ค.ศ. 1597 โดยถือโอกาสจากการผูกขาดการค้าเครื่องเทศในตะวันออกส่งผลกระทบต่ออังกฤษอย่างมาก (Chaudhuri, 1965 : 11) ปัจจัยเหล่านี้ได้กระตุ้นและผลักดันให้พ่อค้าอังกฤษพยายามหาวิธีที่จะทำการค้ากับดินแดนในตะวันออกโดยตรง

วันที่ 22 กันยายน ค.ศ. 1599 พ่อค้าอังกฤษที่สำคัญในลอนดอนได้พบปะหารือกันเกี่ยวกับการค้าในอินเดีย โดยมี ลอร์ด เมเยอร์ (Lord Mayor) เป็นประธาน การพบปะในครั้งนี้นำไปสู่การก่อตั้ง “สมาคมเพื่อการค้ากับอินเดีย” โดยมีการลงทุนถึง 30,133 ปอนด์ และหุ้นจำนวน 101 หุ้น การลงทุนของพ่อค้าแต่ละคนนั้นจะแตกต่างกันไปโดยมีราคาตั้งแต่ 100-3000 ปอนด์ (Mill, 1990 : 15) พวกเขายังได้ยื่นเรื่องขอพระราชบัญญัติ อภิสิทธิ์ และข้อยกเว้นบางประการจากราชินีอาลิซาเบธ แต่การอนุมัติพระราชบัญญัตินี้จะเป็นการรุกรานต่อการค้าในทะเลตะวันออกซึ่งอ้างสิทธิ์โดยกษัตริย์แห่งสเปน ซึ่งขัดต่อความพยายามของ

⁴⁷ ผลงานของลินโชเทนคือ *Itianeratio* เป็นรายงานเกี่ยวกับคณະนักเดินทางที่เมืองกัว ซึ่งมีบางส่วนที่แตกต่างจากรายงานของพิซน

⁴⁸ เรือลำนี้ได้บรรทุกเพชรพลอย เครื่องเทศ ผ้าไหม รวมถึงรายชื่อที่เป็นเมืองขึ้นของโปรตุเกส (Wild, 2000 : 14)

พระราชินีอาลิซาเบธที่จะเป็นมิตรกับสเปน อย่างไรก็ตามบรรดาพ่อค้าอังกฤษได้ระบุถึงเมืองท่าและอาณาเขตที่เคยอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐบาลโปรตุเกสในอดีต และให้รายชื่อของดินแดนที่สเปนไม่สามารถอ้างสิทธิ์ได้ และยังได้ทำทนายให้ทางการสเปนอธิบายถึงเหตุผลที่คัดค้านประชาชนของราชินีแห่งอังกฤษไม่ให้ให้สัมมาสนุทที่กว้างใหญ่และไร้พรมแดนนี้ไปสู่ดินแดนของกษัตริย์ต่าง ๆ ในตะวันออกที่เป็นเอกราช (Elphinstone, 1986 : 30) พ่อค้าอังกฤษประสบความสำเร็จในการได้รับอนุมัติจากรัฐบาลอังกฤษในตอนปลายปี ค.ศ. 1600 เมื่อพวกเขาได้รับพระราชทานกฎบัตรจากพระราชินีอาลิซาเบธในวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 1600 โดยบริษัทมีชื่ออย่างเป็นทางการว่า “The Governor and Company of Merchant of London Trading to the East Indies” ต่อมาเป็นที่รู้จักกันคือ “The East India Company” (บริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษ) บริษัทได้รับสิทธิการผูกขาดทางการค้าในตลาดตะวันออกเป็นระยะเวลา 15 ปี การค้าของบริษัทอังกฤษในระยะแรก ๆ เป็นกิจการค่อนข้างเล็กเมื่อเทียบกับบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์ เพราะมีเงินทุนดำเนินการน้อยและวิธีการดำเนินธุรกิจไม่รัดกุม กล่าวคือ ในระยะแรกบริษัทอังกฤษเป็นธุรกิจแบบ “จัดวางระเบียบ” ไม่ใช่บริษัททุนร่วมของสมาชิกของบริษัท สมาชิกแต่ละคนทำการค้าขายด้วยทุนของตนเองเท่านั้น จึงยังผลให้เกิดการแข่งขันกันระหว่างสมาชิกของบริษัท ขบวนเรือที่ทางบริษัทส่งออกไปในระยะแรกแต่ละขบวนมีจำนวนเรือไม่มากนักตามแต่จะเรียกหุ้นได้ (มีขบวนละประมาณ 3-4 ลำ) กับต้นและคณะต้องสำรวจและทำแผนที่เดินเรือ ต้องศึกษาตลาด จัดระบบการค้า ฝึกเจ้าหน้าที่ วางระเบียบการปกครอง ตลอดจนใกล้เกลี่ยความขัดแย้งทางศาสนาของคนในขบวนเรือ ในช่วงแรกนี้รัฐบาลยังไม่ได้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง (สุภัททา วรณพิน, 2532 : 63) การดำเนินธุรกิจของบริษัทจะถูกควบคุมและบริหารโดยข้าหลวงซึ่งมีคณะกรรมการ 24 คน เป็นผู้ช่วย คณะผู้บริหารนี้จะเป็นผู้จัดการเรื่องต่าง ๆ ของบริษัท เช่น การนำเข้า การขนส่งสินค้า ต่อมาองข้าหลวง เลขาธิการ และขุนคลังถูกเพิ่มเข้าไปในคณะผู้บริหาร คณะกรรมการเหล่านี้ต่อมาใช้ชื่อว่า “ผู้อำนวยการ”⁴⁹

⁴⁹ คณะกรรมการจะถูกเลือกสรรจากผู้ถือหุ้นของบริษัทซึ่งจะประชุมประจำปีกันในสภาผู้ถือกรรมสิทธิ์ (Court of Proprietors) ผู้ถือหุ้นแต่ละคนจะมีสิทธิในการออกเสียง 1 เสียงโดยไม่คำนึงว่าเขาจะถือหุ้นเป็นจำนวนเท่าใด (Chhabra, 1981 : 91)

ขบวนเรือชุดแรกของบริษัทอังกฤษภายใต้การนำของ กัปตันแลนแคสเตอร์ (Lancaster) ออกเดินทางจากอังกฤษเมื่อวันที่ 24 มกราคม ค.ศ. 1601⁵⁰ โดยมุ่งหน้าไปยังหมู่เกาะตะวันออก คือ เกาะสุมาตรา (Sumatra) เกาะชวา (Java) และเกาะโมลุกกะ⁵¹ เพื่อเข้าไปมีส่วนร่วมในธุรกิจค้าเครื่องเทศ ส่วนขบวนเรือรุ่นที่สองถูกส่งไปยังหมู่เกาะตะวันออกอีกครั้งภายใต้การนำของ เฮนรี มิดเดิลตัน (Henry Middleton) เมื่อวันที่ 3 มีนาคม ค.ศ. 1604 จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายของบริษัทอังกฤษในช่วงแรกนี้จะมีเป้าหมายไปยังหมู่เกาะตะวันออก อย่างไรก็ตามเมื่อขบวนเรือรุ่นที่สามพร้อมที่จะออกเดินทางจากอังกฤษ บริษัทอังกฤษได้ตัดสินใจที่จะส่งเรือลำหนึ่งไปยังเมืองสุรัต⁵² เพื่อเปิดสถานีการค้าขึ้นที่นั่นโดยทำสนธิสัญญากับราชสำนักโมกุล หลังจากนั้นก็ได้เดินทางไปสมทบกับเรือที่เหลือที่เมืองบันตัม (Bantam) กัปตันฮอว์กินส์ (Hawkins) ได้รับเลือกให้เป็นผู้ดำเนินการในเรื่องนี้ เขาได้ออกเดินทางโดยเรือที่มีชื่อว่า “เฮคเตอร์” (Hector) เมื่อวันที่ 8 มีนาคม ค.ศ. 1607 หลังจากนั้นเขาได้แยกจากขบวนเรือหลักไปยังเมืองสุรัต ส่วนเรือลำอื่นเดินทางต่อไปยังเมืองบันตัม กัปตันฮอว์กินส์เดินทางมาถึงเมืองสุรัตเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม ค.ศ. 1608 โดยเป็นเรืออังกฤษลำแรกที่เดินทางมาถึงชายฝั่งอินเดีย ฮอว์กินส์ได้รับอนุญาตให้ทำการค้าจากมุกัรรอบ คาน (Mukarrab Khan) ผู้ปกครองคัมเบย์และสุรัตให้ทำการค้าในเมืองสุรัต แต่ต่อมามุกัรรอบ คานซึ่งได้รับการสนับสนุนจากโปรตุเกสพยายามกีดกันฮอว์กินส์ในการทำการค้าและการเดินทางไปเข้าเฝ้าจักรพรรดิจาฮานฆิร กัปตันฮอว์กินส์ได้เดินทางไปยังเมืองอักกราเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1609 โดยทิ้งให้วิลเลียม ฟิทช์ (William Fitch) อยู่ดูแลสินค้าที่เมืองสุรัต⁵³ ฮอว์กินส์เดินทางมาถึงเมืองอักกราเมื่อวันที่ 16 พฤษภาคม ค.ศ. 1609 เขาได้รับการต้อนรับอย่างดีจากจักรพรรดิจาฮานฆิร การที่ฮอว์กินส์สามารถพูดภาษาเตกิกซ์ (Turkish) ได้นั้นเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เขาได้รับการโปรดปรานจากจักรพรรดิ พระองค์ได้เสนอให้ฮอว์กินส์อยู่ที่ราชสำนักของพระองค์ในฐานะทูต และอาศัยอยู่ในอินเดียจนกว่าทูตคนต่อไปจากอังกฤษจะ

⁵⁰ ในการเดินทางครั้งนี้ประกอบด้วยเรือจำนวน 4 ลำ คือ มังกรแดง (Red Dragon) เฮคเตอร์ (Hector)

เอสเซนชัน (Ascention) และซุซัน (Susan) พร้อมด้วยลูกเรือ 480 คน และมีเงินทุนประมาณ 68,323 ปอนด์

⁵¹ บริษัทอังกฤษอินเดียตะวันออกได้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองบันตัม

⁵² เมืองสุรัตเป็นเมืองท่าขนาดใหญ่และสำคัญทางชายฝั่งด้านตะวันตกของอินเดีย

⁵³ ส่วนเรือเฮคเตอร์ได้ออกจากท่าเมืองสุรัตเมื่อวันที่ 5 ตุลาคม ค.ศ. 1608 ไปก่อนล่วงหน้าแล้ว โดยได้นำสินค้าที่ซื้อที่เมืองสุรัตไปยังเมืองบันตัม

มาถึง พระองค์ยังได้มอบตำแหน่งมันซับ (Mansab) โดยครองม้า 400 ตัว⁵⁴ และยังให้เขายืนภายในราวสีแดงซึ่งเป็นที่สำหรับขุนนางระดับสูงในราชสำนัก (Prasad, 1965 : 96-97) จักรพรรดิจาฮานชิร์ยังได้มอบตำแหน่งให้ฮอวากินส์เป็น “อิงลิส คาน” (Inglis Khan) ฮอวากินส์ได้ทูลขอสัมปทานที่ดินสำหรับตั้งสถานีการค้าของบริษัทอังกฤษขึ้นที่เมืองสุรัต ซึ่งองค์จักรพรรดิก็ทรงเต็มพระทัยที่จะพระราชทานที่ดินให้ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการคัดค้านของขุนนางบางคนและพวกโปรตุเกสในราชสำนัก อุปราชโปรตุเกสแห่งเมืองกัวได้ส่งของขวัญล้ำค่าพร้อมกับจดหมายเตือนมายังจักรพรรดิว่า “ถ้าอังกฤษได้รับที่มั่นในอินเดีย พระองค์จะสูญเสียเมืองท่าพร้อมทั้งการค้า” (Rawlinson, 1920 : 44)

ความพยายามครั้งแรกของบริษัทอังกฤษในการเปิดสถานีการค้าในอินเดียจบลงด้วยความล้มเหลว ฮอวากินส์เดินทางออกจากเมืองอักรากลับไปเมืองสุรัตในปี ค.ศ. 1611⁵⁵ ที่เมืองสุรัตเขาได้พบกับเรืออังกฤษ 3 ลำภายใต้การบัญชาการของ เซอร์ เฮนรี มิเดิลตันซึ่งใช้นโยบายตอบโต้พ่อค้าเมืองสุรัตโดยเข้าควบคุมเส้นทางการค้าในทะเลแดง จนพ่อค้าเมืองสุรัตยอมให้เรืออังกฤษสองลำภายใต้ กัปตันเบสท์เข้ามาทำการค้าในปี ค.ศ. 1612 และในปีเดียวกันนี้ กัปตันเบสท์ได้พิชิตกองเรือโปรตุเกสที่สวัลลี⁵⁶ (Swally) ชัยชนะในครั้งนี้ส่งผลให้อังกฤษมีสถานภาพสูงขึ้นในสายตาของผู้ปกครองอินเดีย ในปี ค.ศ. 1613 จักรพรรดิจาฮานชิร์ได้ออกพระราชกฤษฎีกา หรือ เฟิร์มัน⁵⁷ (Firman หรือ Royal Order) โดยอนุญาตให้บริษัทอังกฤษตั้งสถานีการค้าขึ้นที่เมืองสุรัต และทำการค้าที่เมืองอะห์หมัดดาบาด (Ahmadabad) เมืองคัมบายา (Cambaya) และเมืองโกกา (Goga) นอกจากนี้บริษัทอังกฤษยังต้องการที่จะได้รับพระราชบัญญัติสิทธิจากจักรพรรดิโมกุล เพื่อให้สถานภาพทางการค้าของบริษัทอังกฤษในอินเดียมั่นคง ดังนั้นทางลอนดอนซึ่งเปรียบได้กับสมองของบริษัทอังกฤษจึงตัดสินใจที่จะขจัดอิทธิพลทางการทูตของโปรตุเกสในราชสำนักโมกุลด้วยการใช้นักการทูตที่มีความสามารถทัดเทียมกัน (Collis, 1642 : 16) เซอร์ โรมัส โร (Sir

⁵⁴ เป็นตำแหน่งข้าราชการซึ่งมีค่าเท่ากับเงินเดือน 3000 ปอนด์ต่อปี

⁵⁵ หลังจากพำนักอยู่ที่เมืองอักรากเป็นเวลา 3 ปี

⁵⁶ สวัลลีอยู่ไม่ไกลจากชายฝั่งเมืองสุรัตมากนัก

⁵⁷ เฟิร์มันเป็นคำที่เรียกกันในอินเดีย

Thomas Roe) ได้รับเลือกให้เป็นทูตเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักโมกุล โดยนำราชสาสน์จากกษัตริย์เจมส์ที่ 1 แห่งอังกฤษ (James 1) ไปมอบให้กับจักรพรรดิจาฮานฮิร และเพื่อเจรจากสนธิสัญญาการค้า เซอร์ โทมัส โร เดินทางไปถึงราชสำนักโมกุลในเดือนมกราคม ค.ศ. 1616 และพำนักอยู่ที่นั่นจนถึงปลายปี ค.ศ. 1618 แม้ว่าเขาจะไม่สามารถทำสนธิสัญญาการค้าถาวรกับราชสำนักโมกุลได้ แต่ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าขึ้นในอาณาจักรโมกุล ก่อนที่โรจะเดินทางออกจากอินเดียบริษัทอังกฤษได้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองสุรัต เมืองอักรา เมืองอะห์หมัดดาบาด และเมืองโบรช (Broach) สถานีการค้าเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมโดยประธานและสภาที่เมืองสุรัต ซึ่งมีอำนาจควบคุมการค้าของบริษัทกับเมืองท่าในทะเลแดงและอ่าวเปอร์เซีย มุเคอจี (Mukherjee, 1974 : 90) กล่าวว่า “ความฉลาดของโรทำให้สถานภาพของอังกฤษในราชสำนักโมกุลดีกว่าโปรตุเกส และได้รับสิทธิในการทำการค้า และตั้งสถานีการค้าขึ้นในอาณาจักรโมกุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เมืองสุรัต เบงกอล และซินด์ นอกจากนี้เขายังได้คัดกร่อนอิทธิพลทางการค้าที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นของบริษัทดัตช์” ในวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1622 อังกฤษได้ร่วมมือกับอาณาจักรซาฟาวิดแห่งเปอร์เซียขับไล่โปรตุเกสออกไปจากเกาะฮอร์มุส อังกฤษสามารถตั้งฐานที่มั่นบนเกาะฮอร์มุสและได้รับอนุญาตให้เก็บภาษีที่เมืองท่ากอมบรูน (Gombroon) อิทธิพลของโปรตุเกสในทะเลตะวันออกเสื่อมอำนาจลงจนสูญเสียนิคมสำคัญหลายแห่งในอินเดีย โดยเหลือเพียงแต่ที่เมืองกัว เมืองดิว และเมืองดามัน ความพยายามครั้งแรกของบริษัทอังกฤษในการเปิดสถานีการค้าในอินเดียจบลงด้วยความล้มเหลว ฮอว์กินส์เดินทางออกจากเมืองอักรากลับไปเมืองสุรัตในปี ค.ศ. 1611⁵⁸ ที่เมืองสุรัตเขาได้พบกับเรืออังกฤษ 3 ลำภายใต้การบัญชาการของ เซอร์ เฮนรี มิเดิลตันซึ่งใช้นโยบายตอบโต้พ่อค้าเมืองสุรัตโดยเข้าควบคุมเส้นทางการค้าในทะเลแดงจนพ่อค้าเมืองสุรัตยอมให้เรืออังกฤษสองลำภายใต้ กัปตันเบสท์เข้ามาทำการค้าในปี ค.ศ. 1612 และในปีเดียวกันนี้ กัปตันเบสท์ได้พิชิตกองเรือโปรตุเกสที่สวัลลี⁵⁹ (Swally) ชัยชนะในครั้งนี้ส่งผลให้อังกฤษมีสถานภาพสูงขึ้นในสายตาของผู้ปกครองอินเดีย ในปี ค.ศ. 1613 จักรพรรดิจาฮานฮิรได้ออกพระราชกฤษฎีกา หรือ เฟิร์มัน⁶⁰ (Firman หรือ Royal Order) โดย

⁵⁸ หลังจากพำนักอยู่ที่เมืองอักราเป็นระยะเวลา 3 ปี

⁵⁹ สวัลลีอยู่ไม่ไกลจากชายฝั่งเมืองสุรัตมากนัก

⁶⁰ เฟิร์มันเป็นคำที่เรียกกันในอินเดีย

อนุญาตให้บริษัทอังกฤษตั้งสถานีการค้าขึ้นที่เมืองสุรัต และทำการค้าที่เมืองอะห์หมัดดาบาด (Ahmadabad) เมืองคัมบายา (Cambaya) และเมืองโกกา (Goga) นอกจากนี้บริษัทอังกฤษยังต้องการที่จะได้รับพระราชบัญญัติสิทธิจากจักรพรรดิโมกุล เพื่อให้สถานภาพทางการค้าของบริษัทอังกฤษในอินเดียมั่นคง ดังนั้นทางลอนดอนซึ่งเปรียบได้กับสมองของบริษัทอังกฤษจึงตัดสินใจที่จะขจัดอิทธิพลทางการทูตของโปรตุเกสในราชสำนักโมกุลด้วยการใช้นักการทูตที่มีความสามารถทัดเทียมกัน (Collis, 1642 : 16) เซอร์ โทมัส โร (Sir Thomas Roe) ได้รับเลือกให้เป็นทูตเจริญสัมพันธไมตรีกับราชสำนักโมกุล โดยนำราชสาสน์จากกษัตริย์เจมส์ที่ 1 แห่งอังกฤษ (James 1) ไปมอบให้กับจักรพรรดิจาฮานฮิร และเพื่อเจรจากสนธิสัญญาการค้า เซอร์ โทมัส โร เดินทางไปถึงราชสำนักโมกุลในเดือนมกราคม ค.ศ. 1616 และพำนักอยู่ที่นั่นจนถึงปลายปี ค.ศ. 1618 แม้ว่าเขาจะไม่สามารถทำสนธิสัญญาการค้าถาวรกับราชสำนักโมกุลได้ แต่ก็ได้รับอนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าขึ้นในอาณาจักรโมกุล ก่อนที่โรจะเดินทางออกจากอินเดียบริษัทอังกฤษได้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองสุรัต เมืองอักรา เมืองอะห์หมัดดาบาด และเมืองโบรช (Broach) สถานีการค้าเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมโดยประธานและสภาที่เมืองสุรัต ซึ่งมีอำนาจควบคุมการค้าของบริษัทกับเมืองท่าในทะเลแดงและอ่าวเปอร์เซีย มุเคอจี (Mukherjee, 1974 : 90) กล่าวว่า “ความฉลาดของโรทำให้สถานภาพของอังกฤษในราชสำนักโมกุลดีกว่าโปรตุเกส และได้รับสิทธิในการทำการค้า และตั้งสถานีการค้าขึ้นในอาณาจักรโมกุล โดยเฉพาะยังที่เมืองสุรัต เบงกอล และซินด์ นอกจากนี้เขายังได้กีดกักร่อนอิทธิพลทางการค้าที่กำลังเจริญเติบโตขึ้นของบริษัทดัตช์” ในวันที่ 22 มกราคม ค.ศ. 1622 อังกฤษได้ร่วมมือกับอาณาจักรชาฟาวิดแห่งเปอร์เซียขับไล่โปรตุเกสออกไปจากเกาะฮอร์มุส อังกฤษสามารถตั้งฐานที่มั่นบนเกาะฮอร์มุสและได้รับอนุญาตให้เก็บภาษีที่เมืองทากอมบรูน (Gombroon) อิทธิพลของโปรตุเกสในทะเลตะวันออกเสื่อมอำนาจลงจนสูญเสียนิคมสำคัญหลายแห่งในอินเดีย โดยเหลือเพียงแค่ว่าเมืองกัว เมืองดิว และเมืองดามัน สัญญาความพ่ายแพ้ของโปรตุเกสในอินเดียเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 1630 เมื่ออังกฤษและโปรตุเกสลงนามในสนธิสัญญามาดริด ซึ่งส่งผลให้ความเป็นศัตรูระหว่างอังกฤษกับโปรตุเกสจบลง

ในระยะแรกบริษัทอังกฤษพยายามทุ่มเทการค้าไปยังหมู่เกาะอินเดียตะวันออก แต่พวกเขาต้องเผชิญกับการขัดขวางของบริษัทดัตช์ซึ่งแข็งแกร่งกว่าโปรตุเกสในอินเดีย แม้ว่า

ทั้งสองจะเคยเป็นพันธมิตรกันในการต่อสู้กับโปรตุเกสและบริษัทดัตช์จะอนุญาตให้บริษัทอังกฤษทำการค้าสินค้าได้ แต่ไม่นานความขัดแย้งระหว่างบริษัททั้งสองก็เกิดขึ้น ในปี ค.ศ. 1621 พ่อค้าอังกฤษถูกขับไล่ออกจากเกาะโปโล รัน⁶¹ (Polo Run) และเหตุการณ์สังหารหมู่ที่เมืองแอมบอยนา (Amboyna) ในปี ค.ศ. 1623⁶² กลายเป็นจุดเปลี่ยนชะตาของบริษัทยุโรป ในตะวันออกโดยถูกขับไล่จากหมู่เกาะตะวันออก และหันมาให้ความสำคัญในอินเดียเพียงอย่างเดียว (Ali, 1965 : 8) มาจุมดร์ ไระชาดูรี และดัตตา (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 635) กล่าวว่า “แม้ว่าดัตช์จะจำกัดตนเองอยู่ที่หมู่เกาะอินเดียตะวันออก ส่วนบริษัทอังกฤษอยู่ที่อินเดีย แต่ความเป็นศัตรูทางการค้าของทั้งสองก็ยังไม่ยุติลงจนกระทั่งในปี ค.ศ. 1759⁶³” ความพยายามของดัตช์ที่จะขัดขวางการเจริญเติบโตของอิทธิพลอังกฤษในอินเดียล้มเหลวลงอย่างสิ้นเชิง ในขณะที่อังกฤษจำกัดการค้าของตนเองอยู่ที่อินเดียนั้น พวกเขาจับความต้องการของตลาดได้ว่า ความต้องการของเครื่องเทศเริ่มลดลง และในอินเดียนั้นมีสินค้าหลายชนิดที่เป็นที่ต้องการของตลาดในเอเชียและยุโรป และในตลาดอินเดียเองก็ต้องการสินค้าจากที่อื่นเช่นกัน ฟรานซิส เบอเนียร์ (Bernier, 1990 : 203) ซึ่งเคยเดินทางมายังอินเดียได้กล่าวว่า “สินค้าที่อินเดียยังคงต้องการทองแดง ลูกจันทร์เทศ อบเชย ช้าง กานพลู และสิ่งอื่น ๆ ซึ่งถูกนำเข้ามาจากญี่ปุ่น โมลุกกะ ศรีลังกา โดยดัตช์ และสินค้าอื่น ๆ จากอังกฤษ สิ่งทอจากฝรั่งเศส ผ้าต่างชาติจากอุซเบกิสถาน เปอร์เซีย (โดยผ่านทางคันดาฮาร์) และจากเอธิโอเปีย อาระเบีย โดยทางทะเล นอกจากนี้สินค้าที่อินเดียยังต้องการผลไม้สดจากเมืองสมิรันด์ (Samarkand) เมืองบาลี (Bali) เมืองโบคารา (Bocara) และเปอร์เซีย เช่น แดงโม องุ่น แอปเปิล ซึ่งขายกันด้วยราคาที่สูงเกือบทั้งฤดูหนาว” จากปัจจัยเหล่านี้บริษัทอังกฤษจึงหันมายึดการค้าแบบ “Country trade” คือเอาสินค้าตะวันออกขายให้พวกตะวันออกด้วยกัน โดยมีบริษัทอังกฤษเป็นพ่อค้าคนกลาง

⁶¹ เกาะนี้อยู่ไม่ไกลจากแอมบอยนา

⁶² ซึ่งคนอังกฤษ 10 คน และญี่ปุ่น 9 คนถูกสังหารโดยดัตช์

⁶³ ดัตช์พยายามขยายอิทธิพลทางการค้าเข้ามายังอินเดียทางด้านชายฝั่งโคโรแมลเดิล โดยเปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองปุลิกัต (Pulicat) ในปี ค.ศ. 1610 ซึ่งกลายเป็นศัตรูทางการค้าที่สำคัญของบริษัทอังกฤษ จนกระทั่งบริษัทดัตช์ปราบชัยต่อบริษัทอังกฤษในสมรภูมิมิเบดารา (Bedara หรือ Biderra) ในปี ค.ศ. 1759

บริษัทอังกฤษเริ่มขยายการค้าของตนไปยังเมืองตามชายฝั่งของอินเดีย โดยเปิดสถานีการค้าขึ้นตามเมืองต่าง ๆ เพื่อซื้อสินค้า ในปี ค.ศ. 1611 บริษัทอังกฤษเปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองมาสุลิปัตัม (Masulipatam)⁶⁴ เพื่อซื้อสินค้าพื้นเมืองไปขายที่เปอร์เซีย และบันดัม แต่การรบกวนจากพ่อค้าดัตช์และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทำให้บริษัทอังกฤษหันไปเปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองอรัมาเกาน์ (Armagao) ในปี ค.ศ. 1626 ต่อมาในปี ค.ศ. 1639 ฟรานซิสเดย์ (Francis Day) ได้รับที่ดินจากราชอาณาจักรชานดราگیری (Raja of Chandragiri) เขาได้สร้างสถานีการค้าที่ล้อมรอบโดยป้อมปราการอย่างแข็งแรงขึ้น ต่อมาป้อมแห่งนี้เป็นที่รู้จักกันคือ “ป้อมเซนต์ ยอร์ช” (Fort St. George) และเจริญขึ้นเป็นเมืองมัทราส ในระยะเวลาไม่นานเมืองมัทราสกลายเป็นศูนย์กลางการค้าที่ยิ่งใหญ่แทนที่เมืองมาสุลิปัตัม ส่วนป้อมเซนต์ ยอร์ชกลายเป็นศูนย์บัญชาการของบริษัทอังกฤษทางด้านชายฝั่งโคโรแมนเดล นอกจากนี้ชายฝั่งทางด้านตะวันตกและโคโรแมนเดลแล้วบริษัทอังกฤษยังได้ขยายการค้าไปทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย โดยตั้งสถานีการค้าขึ้นที่เมืองฮารีฮูร์ปุร์ (Haripur) และเมืองบาลาซอร์ (Balasore) ซึ่งอยู่ในแคว้นโอริสสา ต่อมาบริษัทอังกฤษได้รับอนุญาตให้ทำการค้าในแคว้นเบงกอล และได้รับอนุญาตให้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองฮุกลี (Hugli) ในปี ค.ศ. 1651 และเมืองปัตนากับเมืองกัชชิมบาซาร์ (Cassimbazar) ในเวลาต่อมา สถานีการค้าของบริษัทอังกฤษเหล่านี้อยู่ภายใต้การควบคุมจากป้อมเซนต์ ยอร์ช

ในขณะที่บริษัทอังกฤษกำลังขยายกิจการค้าในอินเดียอยู่นั้น การผูกขาดการค้าในตะวันออกของบริษัทเริ่มถูกคัดค้านและไม่เห็นด้วยโดยกลุ่มพ่อค้าในอังกฤษเอง ในปี ค.ศ. 1635 กลุ่มพ่อค้านำโดยเซอร์ วิลเลียม คูเทน (Sir William Courten) ได้รับอนุญาตให้สามารถดำเนินการค้าในตะวันออกจากกษัตริย์ชาร์ลส์ที่ 1 (Charles I) กลุ่มพ่อค้าใหม่นี้ใช้ชื่อว่า “สมาคมคูเทน” (Courten's Association) หรือ “บริษัทอัสซาดา” (Assada Company) การแข่งขันกันระหว่างบริษัทเก่ากับบริษัทใหม่ดำเนินต่อไปจนกระทั่งปี ค.ศ. 1657 เมื่อบริษัททั้งสองรวมตัวกันเป็นบริษัทเดียวโดยรวมหุ้นเป็นหนึ่งเดียวภายใต้กฎบัตรปี

⁶⁴ เป็นเมืองท่าที่สำคัญของรัฐโกลคันดา และพวกดัตช์ก็ได้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่นี่ด้วย

ค.ศ. 1657⁶⁵ จากการรวมบริษัทนี้ทำให้บริษัทอังกฤษอินเดียตะวันออกได้เปลี่ยนรูปแบบจาก สมัยกลางไปเป็นรูปแบบห้างหุ้นส่วนจำกัดสมัยใหม่ ในปี ค.ศ. 1668 กษัตริย์ชาร์ลส์ที่ 2 (Charles II) ได้ให้บริษัทอังกฤษเช่าเกาะบอมเบย์ด้วยราคา 10 ปอนด์ต่อปี⁶⁶ เจรัลด์ อัลเกียร์ (Gerald Augier) ข้าหลวงของบริษัทอังกฤษที่เมืองสุรัตได้แนะนำให้บริษัทย้ายศูนย์กลางสถานการค้าทางฝั่งตะวันตกมาอยู่ที่เมืองบอมเบย์ เพราะมีสภาพภูมิรัฐศาสตร์ดีกว่า เมืองสุรัต เพราะเมืองบอมเบย์อยู่ทางตอนกลางของชายฝั่งทะเลด้านตะวันตก สะดวกแก่การติดต่อทั้งทางเหนือและทางใต้ นอกจากนี้บอมเบย์ยังมีท่าจอดเรือที่ดีกว่าเมืองสุรัตและไม่อยู่ในบริเวณที่จะถูกโจมตีจากพวกมาราธาได้ง่ายเหมือนกับเมืองสุรัต ข้าหลวงอัลเกียร์ได้วางรากฐานให้เมืองบอมเบย์อย่างดีจนเป็นนครแห่งการเงินและการค้าที่ยิ่งใหญ่ และได้เป็นศูนย์กลางการค้าของบริษัทอังกฤษทางชายฝั่งทะเลตะวันตกแทนที่เมืองสุรัตในปี ค.ศ. 1687 (สุภัทรา วรรณพิน, 2532 : 65) หลังจากปี ค.ศ.1660 เป็นต้นมาสถานภาพของบริษัทอังกฤษมั่นคงขึ้น กฎบัตรของบริษัทระหว่างปี ค.ศ.1661-1683 ได้รับการต่ออายุและเพิ่มเติมสิทธิขึ้นเรื่อย ๆ จนมีสถานภาพที่เข้มแข็ง เช่น บริษัทอังกฤษสามารถสร้างป้อมปราการ จัดตั้งศาลตัดสินคดีคนในบังคับของอังกฤษ มีสิทธิตั้งโรงพยาบาลผลิตเงิน มีสิทธิทำสนธิสัญญา พันธมิตรหรือประกาศสงคราม เป็นต้น

ในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษที่ 17 นโยบายของบริษัทอังกฤษในอินเดียได้เปลี่ยนไปจากบริษัทที่ดำเนินการค้าโดยสันติวิธีเป็นบริษัทที่กระหายอำนาจและพยายามสร้างฐานะของตนเองด้วยการแสวงหาดินแดน โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดความวุ่นวายทางการเมืองในอินเดีย สงครามอันยาวนานระหว่างอาณาจักรโมกุลกับมาราธา และรัฐต่าง ๆ ในเดคคัน การที่พวกมาราธาเข้าปล้นเมืองสุรัตในปี ค.ศ. 1664 และ 1670 ความอ่อนแอในการปกครองของข้าหลวงโมกุลในเบงกอล การรบกวนการค้าของพวกโจรสลัดมาลาบาร์ และ

⁶⁵ ภายใต้กฎบัตรนี้ทุกคนสามารถเข้าเป็นสมาชิกของบริษัทได้โดยจ่ายค่าธรรมเนียมเป็นเงิน 5 ปอนด์ และลงทุนเป็นเงิน 100 ปอนด์ต่อหุ้นของบริษัท สมาชิกของบริษัทจะมีสิทธิในการออกเสียง ถ้าสมาชิกคนนั้นถือหุ้นมีค่าเท่ากับ 500 ปอนด์ ส่วนสมาชิกสามารถถูกคัดเลือกให้เป็นสมาชิกของคณะกรรมการได้ในกรณีที่ถือหุ้นมีค่าเท่ากับ 1000 ปอนด์ ส่วนระยะเวลาของตำแหน่งของข้าหลวงและรองข้าหลวงถูกลดลงเหลือ 2 ปี

⁶⁶ กษัตริย์ชาร์ลส์ที่ 2 ได้รับเกาะบอมเบย์จากโปรตุเกสในปี ค.ศ. 1662 เนื่องจากเกาะบอมเบย์เป็นส่วนหนึ่งของดินสมรสของพระนางแคทเธอรีนแห่งบราแกนซา (Catharine of Braganza)

ความจำเป็นในการป้องกันนั้นทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางนโยบายของบริษัทอังกฤษ นายเจอร์ลด์ อัลเกียร์ได้เขียนรายงานไปยังสภาผู้ว่าการ (Aulgeir อ้างถึงใน ประวัศศร บุญประเสริฐ, 2531 : 331-332) ว่า “ถึงเวลาแล้วที่ท่านจะต้องจับดาบเข้าดำเนินการค้าของท่าน” แนวคิดของอัลเกียร์ได้รับการยอมรับในการเปลี่ยนแปลงนโยบายของบริษัทในอีก 2-3 ปีต่อมา โดยได้เขียนรายงานไปยังหัวหน้าที่เมืองมัทราสในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1687 ว่า “ให้สถาปนาอำนาจทางการเมืองและการทหาร และให้หารายได้จำนวนมหาศาลเพื่อรักษาไว้ซึ่งสิ่งสองประการดังกล่าว....ซึ่งอาจจะได้เป็นฐานสำคัญไว้อย่างดี เพื่อคุ้มครองอาณาจักรอังกฤษในอินเดียในอนาคต” ผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินนโยบายใหม่นี้คือ เซอร์ โจเซียม ไชลด์ (Sir Josiah Child) และเซอร์ จอห์น ไชลด์ (Sir John Child)

การดำเนินนโยบายใหม่มีส่วนทำให้บริษัทอังกฤษเกิดความขัดแย้งและปะทะกับอาณาจักรโมกุล บริษัทอังกฤษไม่พอใจที่ยังคงถูกเรียกเก็บภาษีจากเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มองว่าการค้าของบริษัทอังกฤษรุ่งเรืองขึ้นอย่างมาก ดังนั้นบริษัทอังกฤษจึงตัดสินใจปกป้องผลประโยชน์ของตนเองโดยการใช้กำลัง ความขัดแย้งของทั้งสองฝ่ายทวีความรุนแรงมากขึ้นเมื่อกองทัพโมกุลโจมตีสถานีการค้าของบริษัทอังกฤษที่สุกาลีในปี ค.ศ. 1686 ส่วนทางฝ่ายบริษัทอังกฤษตอบโต้โดยการโจมตีฐานที่มั่นของกองทัพโมกุลที่บาลาซอร์ ชาอิสตา คาน (Shaista Khan) ซึ่งเป็นอุปราชของราชสำนักโมกุลประจำเบงกอลตอบโต้ด้วยการขับไล่พ่อค้าและพนักงานของบริษัทอังกฤษออกไปจากเมืองสุกาลี ในปี ค.ศ. 1688 กัปตันวิลเลียม ฮีท (William Heath) ซึ่งถูกส่งมาจากลอนดอนได้รับคำสั่งให้ยึดเมืองชิตากอง (Chitagong) แต่ไม่ประสบผลสำเร็จและต้องถอยทัพกลับไปยังเมืองมัทราส ฮันเตอร์ (Hunter, 1994 : 284) กล่าวว่า “เรืออังกฤษสองลำพร้อมด้วยทหารจำนวน 308 นายถูกส่งไปยังเมืองสุกาลีเพื่อทำทลายอำนาจของอาณาจักรโมกุล ซึ่งในขณะนั้นมีทหารอย่างน้อยที่สุดประมาณ 100,000 นาย” ส่วนทางด้านชายฝั่งตะวันตก เซอร์ จอห์น ไชลด์ข้าหลวงแห่งบอมเบย์ได้ยึดเรือของอาณาจักรโมกุลจำนวนมาก และยังได้ส่งเรือไปควบคุมทะเลแดงและเปอร์เซียเพื่อตรวจจับเรือของมุสลิมที่เดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ การกระทำดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ดูหมิ่นต่อศาสนาอิสลามและจักรพรรดิโมกุล สงครามระหว่างบริษัทอังกฤษกับอาณาจักรโมกุลบางครั้งเป็นที่รู้จักกันคือ สงครามของไชลด์ (Child's War) ไชลด์ได้คุยโวว่าถ้าจักรพรรดิออร์ังเซบเล็กที่จะส่งผู้บัญชาการกองทัพเรือมาต่อกรกับบริษัทเขาจะเป็นผู้ทำลายกองทัพโมกุล

(Keay, 1991 : 215) แต่ไชนด์ประเมินศัภษาของกองทัพโมกุลในขณะนั้นผิดไป จักรพรรดิออร์ังเซบตอปได้ด้วยการยึดสถานีการค้าของอังกฤษที่เมืองสุรัต และขับไล่คน อังกฤษทั้งหมดออกไปจากอาณาจักรของพระองค์ ในตอนต้นปี ค.ศ. 1689 ซิดี ยะฮ์กูบ (Sidi Yakub) ผู้บัญชาการกองทัพเรือชาวแอฟริกันประจำชายฝั่งทางด้านตะวันตกของอาณาจักร โมกุล โจมตีเกาะ บอมเบย์อย่างน่าประหลาดใจ อังกฤษถูกล้อมอยู่ในป้อมปราการเป็นระยะเวลาเกือบปีถึงได้ยอมจำนน (Keay, 2000 :372) เมื่อบริษัทอังกฤษพบว่าไม่มีทางที่จะ สามารถต่อกรกับอาณาจักรโมกุล จึงส่งทูตไปขอพระราชทานอภัยโทษจากจักรพรรดิออร์ัง เซบในปี ค.ศ. 1690 พระองค์ทรงอภัยโทษและอนุญาตให้บริษัทอังกฤษได้รับสิทธิทางการค้า เช่นในอดีตต่อไป โดยที่ทางบริษัทอังกฤษต้องจ่ายค่าปฏิกรรมสงครามและให้สัญญาถึงความ ประพฤติที่ดีและไม่สร้างปัญหาในอนาคต ดังนั้นในสงครามครั้งแรกระหว่างบริษัทอังกฤษกับ รัฐพื้นเมืองในอินเดียคืออาณาจักรโมกุลนั้นจบลงด้วยความพ่ายแพ้ของบริษัทอังกฤษ หลังจากความขัดแย้งระหว่างบริษัทอังกฤษกับอาณาจักรโมกุลยุติลงทางบริษัทอังกฤษได้รับ อนุญาตให้ตั้งสถานีการค้าขึ้นที่เมืองสุตานาตี (Sutanati) ในปี ค.ศ. 1690 ในปี ค.ศ. 1698 ทางบริษัทอังกฤษได้รับพระราชทานตำแหน่งซามินดารี⁶⁷ (Zamindari) ของหมู่บ้านสุตานาตี กาลิกาทา (Kalikata) และโกวินดาปุร (Govindapur) โดยการจ่ายเงินเป็นมูลค่า 1,200 รูปี ต่อมาดินแดนบริเวณนี้ได้เจริญรุ่งเรืองขึ้นเป็นเมืองใหม่มีชื่อว่า “กัลกัตตา” (Calcutta) ในปี ค.ศ. 1700 ป้อมปราการของบริษัทอังกฤษแห่งนี้มีชื่อว่า “ป้อมวิลเลียม” (Fort William) เพื่อ เป็นเกียรติแก่กษัตริย์วิลเลียมที่ 3 แห่งอังกฤษ ประชาชนและคณะกรรมการของบริษัท อังกฤษในอินเดียก็มาประจำอยู่ที่ป้อมวิลเลียม บริเวณนั้นกลายเป็นแขวงอิสระ (Independent Presidency) มาจุมดาร์ ไรชาดัวร์ และดัตตา (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 640) กล่าวว่า “ในเบงกอลบริษัทอังกฤษมีสถานภาพอยู่สองลักษณะ คือ บริษัทอังกฤษมีอำนาจเหนือพลเมืองชาวอังกฤษตามกฎหมายอังกฤษและกฎบัตร ส่วน อำนาจของบริษัทต่อพลเมืองชาวอินเดียนั้นมาจากการที่บริษัทได้รับตำแหน่งเป็นซามินดารี”

เมืองมัทราส เมืองบอมเบย์ และเมืองกัลกัตตาเป็นเมืองในเขตปกครองของอังกฤษ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของสถานีการค้า และฐานอำนาจสำคัญของอังกฤษในอินเดีย โดยที่เมือง

⁶⁷ ซามินดารี หรือ ซามินดาร์ หมายถึง ผู้ครองที่ดิน หรือ ผู้เก็บภาษีรายได้ ซึ่งเป็นตำแหน่งข้าราชการในสมัยโมกุล

มีตราเป็นฐานที่มั่นสำคัญบนชายฝั่งโคโรแมนเดล เมืองบอมเบย์ทางด้านชายฝั่งทะเลตะวันตก และเมืองกัลกัตตาทางชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก หัวหน้าของเมืองทั้งสามเรียกว่า “ข้าหลวง” (President) ซึ่งจะรับคำสั่งและนโยบายจากคณะกรรมการบริหารของบริษัทอังกฤษที่ลอนดอน เมืองทั้งสามเป็นฐานที่มั่นสำคัญเนื่องจากมีทางออกสู่ทะเลอย่างสะดวก ซึ่งเป็นการง่ายต่อการเสริมกำลัง เพราะกำลังที่สำคัญที่สุดของอังกฤษในสมัยนั้นคือกองทัพเรือ ทางบริษัทอังกฤษตระหนักถึงความสำคัญของฐานที่มั่นที่ใกล้ทะเลนับตั้งแต่พวกเขาขัดแย้งกับอาณาจักรโมกุลและถูกขับไล่ออกจากเมืองสุกาลี ดังนั้นเมื่อพวกเขาได้รับอนุญาตให้กลับเข้ามาทำการค้าและตั้งสถานีการค้าขึ้นอีกครั้งในเบงกอล พวกเขาจึงเลือกที่จะตั้งสถานีการค้าขึ้นที่เมืองกัลกัตตา ซึ่งเป็นที่ที่ปลอดภัยและออกสู่ทะเลได้สะดวก (Mill, 1990 : 60)

ในขณะที่บริษัทอังกฤษกำลังสร้างความมั่นคงในอินเดียขึ้น พวกเขาต้องเผชิญกับการต่อต้านจากกลุ่มพ่อค้าในอังกฤษซึ่งไม่พอใจที่ทางบริษัทได้รับอภิสิทธิ์ในการผูกขาดการค้า ในปี ค.ศ. 1694 รัฐสภาได้ออกมติที่ว่าประชาชนชาวอังกฤษทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันที่จะทำการค้ากับอินเดีย เว้นเสียแต่ว่าจะถูกห้ามตามพระราชบัญญัติ ในปี ค.ศ. 1698 ได้มีการออกกฎหมายจัดตั้งบริษัทขึ้นใหม่ตามระเบียบแบบแผนใหม่ บริษัทที่จัดระเบียบใหม่นี้มีชื่อเรียกว่า “General Society” และบริษัทเดิมก็มาร่วมเป็นสมาชิกตั้งแต่ปี ค.ศ. 1707 เพื่อรักษาสถานีทางการค้าในอินเดีย (ประภัสสร บุญประเสริฐ, 2531 : 334-335) ในขณะเดียวกันได้มีการก่อตั้งบริษัทใหม่ขึ้นมาที่มีชื่อว่า “The English Company of Merchants” ซึ่งบริษัทนี้กลายเป็นคู่แข่งที่น่ากลัวของบริษัทเก่า ความขัดแย้งระหว่างบริษัททั้งสองดำเนินไปจนกระทั่งปี ค.ศ. 1709 เมื่อบริษัททั้งสองถูกกดดันให้รวมกันเป็นบริษัทเดียวโดยรัฐสภาอังกฤษ โดยใช้ชื่อว่า “The United Company of Merchants of England Trading to the East Indies” ธรรมนูญของบริษัทใหม่วางอยู่บนหลักการของข้อตกลงของปี 1702 ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับของบริษัทเก่า (Chhabra, 1981 : 99) คือ

1. บริษัทใหม่จะประกอบด้วยบุคคลทั้งหมดที่ถือหุ้น ซึ่งมีมูลค่าประมาณ 2,000,000 ปอนด์
2. คนที่ถือหุ้นเป็นมูลค่า 500 ปอนด์จะมีสิทธิออกเสียง 1 เสียง และเข้าร่วมการประชุมของผู้ถือหุ้น

3. กลุ่มผู้ถือกรรมสิทธิ์จะประชุมกันที่สภาผู้ถือกรรมสิทธิ์ใหญ่ “General Court of Proprietary”

4. ผู้ถือกรรมสิทธิ์เหล่านี้เลือกผู้ดำเนินการ 24 คน ในแต่ละปี โดยที่ผู้ดำเนินการที่ถูกเลือกขึ้นมาจะต้องเป็นผู้ถือหุ้น เป็นมูลค่า 2,000 ปอนด์

5. องค์ประชุมของผู้ดำเนินการถูกกำหนดไว้ที่ 13 คน

ในช่วงเวลาที่บริษัทใหม่นี้เกิดขึ้นนั้นเกือบจะเป็นช่วงเวลาที่อาณาจักรโมกุลเริ่มเข้าสู่ภาวะล่มสลายหลังจากการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิออรังเซบในปี ค.ศ. 1707 แม้ว่าจะเกิดความวุ่นวายทางการเมืองไปทั่วแผ่นดินแต่การขยายอิทธิพลทางการค้าของบริษัทอินเดียตะวันออกในช่วง 40 ปีแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 18 ยังคงดำเนินไปอย่างช้า ๆ เหตุการณ์ที่สำคัญที่สุดของบริษัทในช่วงนี้คือการส่งทูตไปยังราชสำนักโมกุล (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 641) ในปี ค.ศ. 1715 คณะทูตภายใต้การนำของจอห์น เซอร์แมน (John Surman) และเอ็ดเวิร์ด สตีเฟนสัน (Edward Stephenson) ถูกส่งไปยังราชสำนักโมกุลเพื่อขออภิสิทธิ์ทางการค้าภายในอาณาจักร⁶⁸ จักรพรรดิฟาร์รูคซียาร์ (Farrukhsiyar) แห่งอาณาจักรโมกุลทรงพอพระทัยคนอังกฤษโดยออกพระราชกฤษฎีกา (Firman) ยินยอมตามคำร้องขอของอังกฤษและมีคำสั่งให้ข้าหลวงมณฑลคอยสังเกตการณ์พวกอังกฤษด้วย ดังนั้นอภิสิทธิ์ในการทำการค้าของบริษัทในเบงกอลคือได้รับการยกเว้นจากการเสียภาษีอากรทุกประเภท และต้องจ่ายเพียง 3,000 รูปีต่อปี ได้รับการยืนยันอีกครั้ง ทางบริษัทอังกฤษยังได้รับอนุญาตให้เช่าดินแดนเพิ่มเติมอีกโดยรอบเมืองกัลกัตตา อภิสิทธิ์เดิมที่ได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากรในมณฑลไฮเดอราบาด (Hyderabad) ยังคงปฏิบัติอยู่ ทางบริษัทจ่ายเพียงแค่ค่าเช่าสำหรับมณฑลเท่านั้น พวกเขายังได้รับการยกเว้นภาษีศุลกากร ซึ่งพวกเขาต้องจ่ายก่อนหน้านี้ แต่ทางบริษัทอังกฤษก็ตอบแทนโดยการจ่ายเงินให้กับทางราชสำนักโมกุลเป็นมูลค่า 10,000 รูปี ต่อปี และเหรียญที่ทางบริษัทได้ผลิตขึ้นที่บอมเบย์นั้นยังได้รับอนุญาตให้ใช้ได้ทั่วอาณาจักรโมกุล (ประภัสสร บุญยประเสริฐ, 2531 : 335 – 336)

⁶⁸ ในคณะทูตนี้วิลเลียม แฮมิลตัน (William Hamilton) ซึ่งเป็นศัลยแพทย์ได้เดินทางร่วมกระด้วยและเขาเป็นผู้ที่รักษจักรพรรดิฟาร์รูคซียาร์ให้พ้นจากโรคภัย จนได้รับความโปรดปราน

พระราชกฤษฎีกาที่ทางบริษัทได้รับจากจักรพรรดิว่าเป็น “แมกนาคาตาของบริษัท(Magna Charta of the Company)⁶⁹

ความวุ่นวายและความแตกแยกทางการเมืองในอินเดีย

นับตั้งแต่รัชสมัยของจักรพรรดิอักบัรจนถึงจักรพรรดิออร์ังเซบ อาณาจักรโมกุลเป็นมหาอำนาจทางการเมืองที่สำคัญอาณาจักรหนึ่งในเอเชีย และยังเป็นอาณาจักรที่มีความยิ่งใหญ่และรุ่งเรืองทั้งทางด้านอารยธรรม และเศรษฐกิจ แต่หลังจากการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิออร์ังเซบในปี ค.ศ. 1707 ความมั่นคงและเสถียรภาพของอาณาจักรโมกุลเริ่มเสื่อมลง อาณาจักรโมกุลอ่อนแอลงและเริ่มเข้าสู่ยุคของความล่มสลาย อาณาจักรโมกุลเผชิญกับสงครามชิงบัลลังก์ระหว่างเจ้าชายโมกุล การกบฏที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องภายในอาณาจักร การรุกรานจากภายนอก ปัจจัยเหล่านี้นำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมืองและเป็นตัวเร่งการแยกตัวออกเป็นรัฐอิสระต่าง ๆ ลัยอล (Lyall, 1929 : 62)กล่าวว่า “การสิ้นพระชนม์ของกษัตริย์แห่งสเปนในปี ค.ศ. 1702 เป็นสัญญาณของสงครามที่จบลงด้วยการแบ่งแยกอาณาจักรสเปนและสภาพทางการเมืองในยุโรป การสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิออร์ังเซบในปี ค.ศ. 1707 เป็นการเริ่มการแตกแยกของอาณาจักรโมกุล ซึ่งตามมาด้วยความวุ่นวายในระบบการเมืองในเอเชีย”

หลังจากที่จักรพรรดิออร์ังเซบสิ้นพระชนม์สงครามชิงบัลลังก์ก็ได้เกิดขึ้นระหว่างราชโอรสของพระองค์ คือ เจ้าชายมูอัซซัม หรือ ชาร์ห์ อาลัม (Prince Muazzam or Shah Alam) กับ เจ้าชายอะซัม (Prince Azam) ในสงครามที่เกิดขึ้นนี้ เจ้าชายมูอัซซัมได้รับชัยชนะและขึ้นครองราชย์โดยมีพระนามว่า “บาฮาดูร์ ชาร์ห์” (Bahadur Shah) จะเห็นได้ว่าสงครามชิงบัลลังก์ เกิดขึ้นนับตั้งแต่จักรพรรดิออร์ังเซบขึ้นครองราชย์ เหตุการณ์ในลักษณะนี้ดำเนินต่อมาในรัชสมัยของราชโอรสของพระองค์และผู้สืบทอดหลังจากนี้ สงครามชิงบัลลังก์แสดงให้เห็นถึงการขาดกฏสืบราชบัลลังก์ที่แน่นอน แม้ว่าพวกเติร์กจะยอมรับสิทธิการขึ้นครองราชย์

⁶⁹ Magna Charta หมายถึง รัฐธรรมนูญฉบับแรกของอังกฤษในสมัยพระเจ้าจอห์น ประกาศเมื่อวันที่ 15 มิ.ย. ค.ศ. 1215

ของราชโอรสองค์โต แต่กฎนี้ยังไม่ชอบธรรมพอที่จะยุติการชิงบัลลังก์ระหว่างพี่น้องได้ การขึ้นครองราชย์ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้ที่เข้าชิงและการสนับสนุนจากขุนนาง สงครามในแต่ละครั้งจะตามมาด้วยค่าใช้จ่ายในสงครามจำนวนมากและทำให้กลุ่มบางกลุ่มฉวยโอกาสก่อความวุ่นวาย สงครามชิงบัลลังก์ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและเสถียรภาพของอาณาจักรโมกุลโดยเฉพาะต่ออำนาจของรัฐบาลกลาง ในขณะเดียวกันความเสื่อมของบรรดาขุนนางในราชสำนักก็เป็นปัจจัยสำคัญ ในอดีตราชสำนักโมกุลมีขุนนางที่มีความสามารถอยู่หลายคน เช่น อับดุล รอฮีม (Abdur rahim) มาฮาบัต คาน (Mahabat Khan) ซาดุลลอฮ์ มิร์ จุมละฮ์ (Sadullah Mir Jumlah) อิบรอฮีม คาน รุมิ (Ibrahim Khan Rumi) ขุนนางในช่วงตอนต้นนั้นได้ทำประโยชน์อย่างมากภายใต้อาณาจักรทั้งในยามสงครามและยามสงบ เพราะขุนนางในราชสำนักเปรียบได้กับเสาหลักที่ค้ำจุนอาณาจักร แต่ขุนนางในช่วงหลัง ๆ ไร้ซึ่งความสามารถโดยวุ่นวายอยู่กับการแบ่งพรรคแบ่งพวก และแสวงหาประโยชน์ใส่ตนเองซึ่งแตกต่างจากขุนนางในยุคก่อน เซอร์ จาคูนาเร ซาร์คาร์ (Sarkar อ้างถึงใน ประภัสสร บุญย-ประเสริฐ , 2531 : 307) กล่าวว่า “ ไม่มีอะไรที่จะรุนแรงเท่ากับการเสื่อมโทรมของพวกขุนนาง และขุนนางที่ดีที่เคยเป็นประโยชน์ต่ออาณาจักรโมกุลนั้นมีเพียงรุ่นเดียวเท่านั้น ส่วนทายาทที่เกิดขึ้นมาในภายหลังไม่มีค่าแต่อย่างใดเลย” นอกจากนี้คุณลักษณะของจักรพรรดิก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะลักษณะการปกครองในอดีตมีลักษณะเป็นแบบปิรามิด คือ จักรพรรดิอยู่ส่วนบนสุดและมีอำนาจสูงสุดในการปกครอง จักรพรรดิเปรียบเสมือนกับแกนกลางของอาณาจักร แต่จักรพรรดิโมกุลในยุคหลังจากจักรพรรดิออรังเซบเป็นต้นมา ไม่มีจักรพรรดิองค์ใดที่ทรงปรีชาสามารถทั้งในด้านการเมืองการปกครอง โดยทิ้งการบริหารบ้านเมืองไว้ในมือของขุนนาง ซึ่งเป็นทำให้อำนาจของขุนนางเพิ่มขึ้นจนมีอำนาจที่จะครอบงำจักรพรรดิได้ ปัจจัยเหล่านี้ทำให้อำนาจและความเข้มแข็งของรัฐบาลกลางเสื่อมลงจนเป็นสาเหตุให้เกิดความไม่สงบขึ้นทั่วราชอาณาจักร มีกลุ่มต่าง ๆ หลายกลุ่มที่จับอาวุธเข้าต่อสู้กับอาณาจักรโมกุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความวุ่นวายที่เกิดจากพวกมาราธา⁷⁰ จนกลายเป็นกลุ่มอำนาจที่

⁷⁰ พวกมาราธาภายใต้การนำของศิวจี (Shivaji) เป็นกลุ่มอำนาจที่ก่อความวุ่นวายและเป็นอันตรายแก่อาณาจักรโมกุลเป็นอย่างมาก พวกมาราธาได้ร่วมกันต่อสู้กับอาณาจักรโมกุลนับตั้งแต่ในรัชสมัยของจักรพรรดิออรังเซบ แม้ว่าในปี ค.ศ. 1689 พวกมาราธาจะพ่ายแพ้ต่อกองทัพโมกุลและต้องสูญเสียเมืองรัจการ์ซึ่งเป็นเมืองหลวง นอกจากราชาชัมบูจี (Shambuji) ซึ่งเป็นราชาต่อจากศิวจีจะถูกจับและประหารชีวิตที่ซังเกเนสวาร (Sanganeswar) แต่อำนาจของพวกมาราธาก็ยังคงอยู่และยังคงดำเนินการต่อสู้กับอาณาจักรโมกุลเรื่อยมา

สำคัญในอินเดียโดยครอบคลุมดินแดนในตอนกลางและทางตะวันตกของอินเดีย นอกจากนี้พวกมาราธาแล้วพวกสิกข์ก็ยังเป็นกลุ่มที่จับอาวุธเข้าต่อสู้กับอาณาจักรโมกุล Anonymous (Anonymous อ้างถึงใน Mukherjee, 1974 :245) กล่าวเกี่ยวกับพวกสิกข์ว่า “สิกข์เกิดขึ้นในตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 16 โดย นานัค⁷¹ (Nanah) และคุรุ⁷² (Gurus) ที่สืบต่อจากนานัค เป็นผู้นำพวกสิกข์” การเรียกร้องของคุรุไม่ได้จำกัดเพียงแค่ว่าด้านจิตวิญญาณแต่ยังหมายถึงอำนาจทางโลก พวกสิกข์เริ่มจับอาวุธเข้าต่อสู้เพื่อสถาปนาอำนาจการเมืองการปกครองของตนเอง นอกจากความวุ่นวายทางการเมืองที่เกิดขึ้นภายในแล้ว การรุกรานภายนอกเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อาณาจักรโมกุลล่มสลายลงอย่างรวดเร็ว ในรัชสมัยของจักรพรรดิโมกุลในช่วงแรก ๆ นั้นพรมแดนทางตะวันตกเฉียงเหนือได้รับการดูแลแลป้องกันอย่างดี แต่หลังจากการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิออกริงเซบแนวป้องกันทางด้านนี้อ่อนแอและไร้ประสิทธิภาพอย่างสิ้นเชิง จนกลายเป็นสิ่งชักนำการรุกรานจากภายนอก ในปี ค. ศ. 1739 นาดีร์ ชาห์ (Nadir Shah) กษัตริย์แห่งเปอร์เซียได้ยกทัพรุกรานอินเดีย หลังจากที่มีชัยเหนือกองทัพโมกุลแล้ว นาดีร์ ชาห์ก็ยกทัพเข้าสู่เมืองเดลี ขณะอยู่ที่เมืองเดลีทหารของนาดีร์ ชาห์เกิดทะเลาะกับชาวเมือง ซึ่งนำไปสู่การจลาจลย่อยจนเป็นเหตุให้ชาวเมืองถูกสังหารหมู่เป็นจำนวนถึง 120,000 พระองค์ยกทัพออกจากเมืองเดลีกลับไปยังเปอร์เซียเมื่อวันที่ 14 เมษายน ค.ศ. 1739 โดยนำทรัพย์สินจำนวนมหาศาลซึ่งคิดเป็นมูลค่าประมาณ 142,000,000 ปอนด์ พร้อมด้วยบัลลังก์นิกยุง ดินแดนทางตะวันตกของอินดัสถูกผนวกเข้ากับเปอร์เซีย โดยทิ้งความวุ่นวายทางการเมืองไว้ในอินเดีย (Keene, 1971 : 146) ฮาซัน (Hasan, 1995 : 507) กล่าวว่า “หลังจากการรุกรานของนาดีร์ ชาห์ อาณาจักรโมกุลได้ล่มสลายและแตกออกเป็นรัฐต่าง ๆ เมื่อได้เกิดการแตกสลายจากภายนอกการแตกละเอียดยของภายในก็เกิดขึ้น”

จากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้อาณาจักรโมกุลได้ถูกคุกคามจากทุกด้านทั้งภายในและภายนอกจนแทบจะสูญสิ้นอำนาจ อาณาเขตอันกว้างใหญ่ถูกแบ่งออกเป็นรัฐต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการแย่งชิงของกลุ่มที่เป็นปฏิปักษ์ต่อโมกุล เช่น มาราธา

⁷¹ นานัค หรือ คุรุนานัคเป็นผู้ก่อตั้งศาสนาสิกข์

⁷² คุรุ หมายถึง คุรุ

ลิกข์ ชาฏ⁷³ (Jat) และทางอ้อมโดยการแยกตัวออกเป็นรัฐเอกราชของมณฑลต่าง ๆ ภายในอาณาจักรที่อาศัยความวุ่นวายที่เกิดขึ้น ส่วนรัฐราชบุตรที่สำคัญ เช่น เมวาร์ (Mewar)⁷⁴ มัรวาร์ (Marwar)⁷⁵ อัมเบอร์ (Amber) ที่เคยจงรักภักดีต่อจักรพรรดิโมกุลก็เริ่มพยายามที่จะขจัดอิทธิพลของโมกุลในรัฐของพวกเขา นอกจากนั้นผู้ปกครองมณฑลต่าง ๆ ที่ทรงอำนาจหลายคนก็ถือโอกาสปกครองตนเองอย่างเป็นทางการ มีลักษณะเป็นรัฐกึ่งเอกราชที่ยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลเพียงในนามเท่านั้น มณฑลเดคคันกลายเป็นรัฐเอกราชภายใต้ นิซามมุลมุลค (Nizam-ul-k-mulk)⁷⁶ ในปี ค.ศ. 1724 ซึ่งเขาได้วางรากฐานรัฐไฮเดอราบาดในเดคคัน มณฑลคูช⁷⁷ (Oudh หรือ Avadh) ก็กลายเป็นรัฐกึ่งเอกราชในปี ค.ศ. 1753 ภายใต้ ซัฟดาร์ จัง (Safdar Jang) ในช่วงนั้นระบอบแห่งรัฐคูชดำเนินการปกครองอย่างเป็นทางการและเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด แต่ก็ยังคงยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลที่เดลีเพียงในนาม มณฑลเบงกอลก็เป็นอีกรัฐหนึ่งที่เป็นรัฐกึ่งเอกราชในช่วงที่อาณาจักรโมกุลกำลังเสื่อมโทรม⁷⁸ นอกจากนี้ไฮเดอราบาด คูช และเบงกอลซึ่งเป็นรัฐที่มีอาณาเขตที่กว้างใหญ่แล้ว ยังมีรัฐอื่นที่เป็นเมืองขึ้นของอาณาจักรโมกุลเริ่มคิดถึงการเป็นเอกราช เช่น ระบอบแห่งอาร์คอต (Arcot) ซึ่งปกครอง

⁷³ พวกชาฏเป็นกลุ่มเกษตรกรที่อาศัยอยู่บริเวณเดลีและอักร่า และทำการต่อสู้กับอาณาจักรโมกุลในช่วงที่สองของคริสต์ศตวรรษที่ 17(1667, 1671 – 1672, 1686 – 1691, 1705) หลังจากการต่อสู้ยาวนานถึง 50 ปี พวกชาฏได้ขับไล่จาร์กิดาร์ (Jargirdar)⁷³ ซึ่งเป็นตัวแทนของโมกุลออกไปตำบลที่อยู่ใกล้กับเมืองหลวงของอาณาจักรโมกุล พวกชาฏภายใต้บัตัน สิงห์ (Badan Singh) และบุตรบุญธรรมสุรจ มอล (Suraj Mal) พวกชาฏขยายอำนาจของรัฐบารัตปุระ (Bharatpur) ไปจนครอบคลุมเมืองอักร่า โดลปุระ (Dholpur) มาอินปุรี (Mainpuri) ฮาทรัส (Hathras) อาลีการ์ (Aligarh) อิตาวาร์ (Etawa) เมรัต (Meerat) โรटक (Rhotak) ฟรรูคนาการ์ (Furrukhnagar) เมวัต (Mewat) เรวารี่ (Rewari) กูร์กาออน (Gurgaon) และมุตตรา (Muttra)

⁷⁴ หรือ อุดัยปุระ(Udaipur)

⁷⁵ หรือ โจดปุระ(Jodhpur)

⁷⁶ นิซามมุลมุลค หรือ มिर กามาลูดดีน ชิน กิลิช คาน (Mir Qamar-ud-din Chin Qilich Khan)

⁷⁷ ซึ่งไม่ได้หมายถึงคูชในปัจจุบันเท่านั้นแต่รวมถึงดินแดนทางตะวันตกของคูชบางส่วน และดินแดนที่ใกล้กับเมืองอัลลาฮาบาด (Allahabad) และคาน์ปุระ (Cawnpur)

⁷⁸ มุรชิด กุลี จาฟาร์ คาน (Murshid Quli Jafar Khan) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ปกครองเบงกอลในรัชสมัยของจักรพรรดิออร์รับเซบ ตำแหน่งของเขาถูกสืบทอดโดยบุตรเขยของเขานามว่าชูจาอูดดีน (Shuja-ud-din) ซึ่งมีอำนาจปกครองอย่างเป็นทางการโดยยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลเพียงในนาม ในปี ค.ศ. 1733 ชูจาอูดดีนได้ผนวกบิฮาร์และโอริสสาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเบงกอล ทำให้อาณาเขตของมณฑลเบงกอลขยายออกไปอย่างกว้างไกล

แคว้นคาร์เนติก (Carnetic) บนชายฝั่งโคโรแมนเดล⁷⁹ ในขณะเดียวกันรัฐไมซอร์ภายใต้การนำของไฮดาร์ อาลี (Haider Ali) และบุตรชายสุลต่านติปู (Sultan Tipu) ก็กลายเป็นรัฐสำคัญทางตอนใต้ของอินเดีย เจมส์ (James, 1997 : 9) กล่าวเกี่ยวกับความวุ่นวายทางการเมืองในอินเดียที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ว่า “ในช่วงตอนกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 18 ผู้สืบทอดอำนาจต่อจากจักรพรรดิโมกุล ได้เปลี่ยนแปลงแผนที่ทางการเมืองของอินเดีย กลุ่มอำนาจใหม่ที่เกิดขึ้น ได้แก่ รัฐไมซอร์ ไฮเดอราบาด เบงกอล อูธ คาร์เนติก สมาพันธรัฐมาราฐา โรฮิลลา ลิกซ์ และราชปุต ผู้ปกครองเหล่านี้ประพัตินเป็นผู้ปกครองอิสระ และแสดงตัวเป็นผู้สืบทอดต่อจากโม-กุลที่ถูกต้อง” อย่างไรก็ตามแม้ว่าผู้ปกครองเหล่านี้จะมีอำนาจการปกครองอย่างอิสระ แต่พวกเขาก็ยังคงปกครองโดยผ่านระบบที่ได้รับมาจากโมกุล การยุติบะฮ์⁸⁰ ยังคงกล่าววามของจักรพรรดิ เหยียดยั้งคงสลักชื่อของพระองค์ พระองค์เป็นผู้มีความชอบธรรมในการให้อำนาจในการปกครอง โดยความจริงแล้วสถานการณ์ของจักรพรรดิโมกุลเปลี่ยนรูปไปเป็น “กษัตริย์แห่งบรรดากษัตริย์” (Keay, 2000 : 363) มุเคอจี (Mukherjee, 1974 : 248) กล่าวว่า “แม้ว่าบรรดานะวาบหรือผู้ปกครองเหล่านี้จะมีอิสระในการปกครอง แต่พวกเขายังคงรักษาระบบศักดินาของสังคมเอาไว้ พวกเขายังคงยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลแม้เพียงในนาม”

ดังนั้นสถานการณ์ในอินเดียในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นช่วงที่อาณาจักรโมกุลกำลังแตกสลาย ในขณะที่บริษัทอังกฤษกำลังสร้างสถานภาพของตนเองให้เข้มแข็งขึ้นจนมีอำนาจทางด้านทหารที่แข็งแกร่งที่สุด แต่ก่อนที่บริษัทอังกฤษจะกลายเป็นมหาอำนาจที่สำคัญในอินเดีย พวกเขาต้องเผชิญกับคู่แข่งที่สำคัญจากยุโรป คือ ฝรั่งเศสซึ่งเข้ามาทำการค้าในอินเดียในปี ค.ศ. 1664⁸¹ บริษัทอังกฤษและฝรั่งเศสอาศัยความอ่อนแอและการชิง

⁷⁹ คาร์เนติกเป็นแคว้นที่อยู่ภายใต้การปกครองของไฮเดอราบาดอีกชั้นหนึ่ง โดยมีผู้ปกครองคือนะวาบ ซึ่งเริ่มปกครองแบบกึ่งเอกราชคือยอมรับอำนาจของไฮเดอราบาดเพียงในนาม

⁸⁰ หมายถึง ธรรมเนียมที่กล่าวในช่วงละหมาดวันศุกร์ (ก่อนทำการละหมาด) ในยุคบะฮ์นี้จะมีการสรรเสริญพระองค์อัลลอฮ์ (ซุบฮานะฮูวะตะอาลา) และกล่าววามของผู้ปกครอง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นผู้มีอำนาจอธิปไตย

⁸¹ โดยบริษัทอินเดียตะวันออกของฝรั่งเศส (La Compagnie de Indes Orientales)⁸¹ ตั้งขึ้นโดยคอลแบร์ต (Colbert) เสนาบดีและที่ปรึกษาการคลังของพระเจ้าหลุยส์ที่ 14 บริษัทของฝรั่งเศสเปิดสถานการค้าขึ้นที่เมืองสุ

อำนาจกันระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในอินเดียเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนเพื่อสร้างจักรวรรดิในอินเดีย จนทำให้เกิดเป็นสงครามคาร์เนติกขึ้นถึง 3 ครั้งในระหว่างปี ค.ศ. 1746-1763 สงครามระหว่างสองบริษัทนี้จบลงด้วยกับชัยชนะของบริษัทอังกฤษ ชัยชนะนี้ทำให้บริษัทอังกฤษไม่มีคู่แข่งจากยุโรปในอินเดีย และเป็นการกรุยทางสำหรับการขยายอำนาจของบริษัทอังกฤษในอินเดียในอนาคต หลังจากที่ได้ขจัดคู่แข่งจากยุโรปออกไปจากอินเดียแล้ว บริษัทอังกฤษก็เริ่มกระบวนการยึดครองอินเดียโดยปราบผู้ปกครองอินเดียที่ครองอำนาจอยู่ ดัต (Dutt, 1949: 95-96) กล่าวว่า “สงครามแย่งชิงความเป็นใหญ่ที่เกิดขึ้นภายในอินเดียในคริสต์ศตวรรษที่ 18 หลังจากที่ยาตราจักรโมกุลเสื่อมอำนาจลงเป็นช่วงเวลาของความสับสนวุ่นวาย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการล่มสลายของอำนาจเก่า และเป็นการปูทางไปสู่การขึ้นมาของอำนาจใหม่ที่มาจากชนชั้นกลางที่มีความก้าวหน้าทางการค้า การเดินเรือ การผลิตในสังคมอินเดีย อย่างไรก็ตามการรุกรานของตัวแทนชนชั้นกลางของยุโรปที่พัฒนาแล้วพร้อมด้วยความเหนือกว่าทางด้านความพร้อมและเทคนิคทางการทหารนำไปสู่การปกครองของชนชั้นกลางของยุโรปที่เข้าครอบครองอินเดียในช่วงที่อำนาจเก่าแตกสลายแทนที่อำนาจอินเดียที่เกิดขึ้น ชนชั้นกลางของยุโรปนี้ได้ทำลายกลุ่มอำนาจอินเดียที่เกิดขึ้น ซึ่งกลายเป็นโศกนาฏกรรมของพัฒนาการของอินเดีย ซึ่งต่อมากลายเป็นผลประโยชน์ของชนชั้นกลางของยุโรป”

รัตเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 1668 โดยฟรังซัวส์ คารอน (Francois Caron) หลังจากนั้นบริษัทฝรั่งเศสขยายการค้าไปยังส่วนอื่น ๆ ของอินเดียโดยตั้งสถานีการค้าขึ้นที่มาสุลิปตัมในปี ค.ศ. 1669 ในปี ค.ศ. 1673 ฟรังซัวส์ มาแตง (Francois Martin) ได้รับที่ดินทางตอนใต้ของเมืองมัทราสบนชายฝั่งโคโรแมนเดล และได้พัฒนาพื้นที่ดังกล่าวเป็นเมืองสมัยใหม่ชื่อ “ปอนดิเชอรี” (Pondichery) ซึ่งกลายเป็นฐานที่มั่นสำคัญของฝรั่งเศสในอินเดีย บริษัทฝรั่งเศสยังได้เปิดสถานีการค้าขึ้นที่เมืองจันทรนคร (Chandannagar) ในเบงกอลในปี ค.ศ. 1674 นับตั้งแต่ตอนกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมาข้าหลวงของบริษัทฝรั่งเศสเริ่มพัวพันกับการเมืองในอินเดีย โดยให้ความไม่สงบทางการเมืองที่เกิดขึ้นเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า ดูมาส (Dumas) ได้ช่วยเหลือตระกูลของนะวาบโดส อาลี (Nawab Dos Ali) นะวาบแห่งคาร์เนติกหลบหนีจากการควบคุมของพวกมาราธาในปี ค.ศ. 1740 และได้รับตำแหน่งมันซิบจากจักรพรรดิโมกุลด้วย ในปี ค.ศ. 1741 โจเซฟ ฟรังซัวส์ ดูเพลซ์ (Josep Francois Duplex) ได้รับการแต่งตั้งเป็นข้าหลวงใหญ่ของบริษัทฝรั่งเศส ดูเพลซ์ได้ดำเนินนโยบายของดูมาสต่อโดยการร่วมสงครามกับผู้ครองนครในตอนใต้ของอินเดียเพื่อผลประโยชน์ทางการค้า และปรารถนาที่จะสถาปนาจักรวรรดิฝรั่งเศสในอินเดีย

การสถาปนาอำนาจของอังกฤษในเบงกอล

การขยายอำนาจของบริษัทอังกฤษอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ช่วง ช่วงแรกเป็นการต่อสู้กันระหว่างชาติยุโรป ซึ่งเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ทางการค้าเป็นหลัก ช่วงที่สองเป็นการต่อสู้กับอำนาจพื้นเมืองในอินเดีย ซึ่งมีเหตุผลทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง การต่อสู้เริ่มขึ้นจากปี ค.ศ. 1756 เมื่อโคลฟ์และนายพลวัตสันออกเดินทางจากเมืองมัทราสเพื่อชิงเมืองกัลกัตตา กลับคืนมาจากนระวาบแห่งเบงกอล (Lyal, 1929 : 123-124) ความล้มเหลวของอาณาจักรโมกุลในช่วงตอนต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 18 นำไปสู่ความวุ่นวายทางการเมืองในอินเดีย ความพ่ายแพ้ของมาราธาต่ออัฟกันเป็นการเปิดโอกาสให้กับบริษัทอังกฤษเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางการเมืองในอินเดีย โดยนำไปสู่การปรับเปลี่ยนนโยบายของพ่อค้ายุโรป ในปี ค.ศ. 1619 แม้ว่าโรมัส โรเคยแนะนำบริษัทอังกฤษให้ดำเนินการค้าเพียงอย่างเดียว แต่ในช่วงทศวรรษที่ 1750 พ่อค้าเหล่านี้ได้เปลี่ยนตัวเองไปเป็นผู้ก่อความวุ่นวายของจักรวรรดินิยมและผู้รื้อถอน (Spear, 1932 : 23) มุมมองของชาวยุโรปต่อการเมืองในอินเดียได้เปลี่ยนไป จากความสำเร็จของบริษัทอังกฤษและฝรั่งเศสทางตอนใต้ของอินเดียทำให้บริษัททั้งสองได้พัฒนาไปเป็นกลุ่มอำนาจที่สำคัญ พวกเขาพูดถึงการพิชิตอาณาเขตของ อาลี วอร์ดี้ คานเพื่อผลกำไรทางการเงิน การเปลี่ยนรูปจากพ่อค้าไปเป็นนักการเมืองหมายถึง การที่ตัวแทนของบริษัทได้เปลี่ยนจากการค้าไปเป็นการเมือง (Spear, 1932 : 28) นอกจากนี้บริษัทอังกฤษซึ่งมีการค้าที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นยังมีอิทธิพลทางการเมืองในอังกฤษ ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัทอังกฤษกับรัฐบาลมีความใกล้ชิดกันมาก และบ่อยครั้งที่กองทัพอังกฤษได้รับอนุญาตให้ใช้ในการสนับสนุนบริษัท ดังนั้นอำนาจทางการเมืองและการเมืองผสมผสานกันพร้อมด้วยจุดมุ่งหมายทางการเมืองของบริษัท (Gupta, 1962 : 47)

เบงกอลเป็นมณฑลของอาณาจักรโมกุลซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของผู้ปกครองที่เรียกว่า “นระวาบ” ระยะเวลาการดำรงตำแหน่งจะขึ้นอยู่กับความพอใจของจักรพรรดิ การที่จักรพรรดิโมกุลเสื่อมอำนาจลงส่งผลให้เกิดความวุ่นวายไปทั่วราชอาณาจักร จนบรรดาผู้ปกครองมณฑลส่วนใหญ่อาศัยความวุ่นวายนี้ปกครองตนเองอย่างอิสระ เบงกอลก็เช่นกัน กลายเป็นรัฐกึ่งเอกราช แม้ว่าจะยังยอมรับอำนาจของจักรพรรดิโมกุลเพียงนามภายใต้ มุรซิด กูลี คาน ตำแหน่งนระวาบกลายเป็นตำแหน่งที่สามารถสืบทอดได้ ในปี ค.ศ. 1727 ชูจาอูด-

ดีน คาน⁸² (Shuja-ud-din Khan) ขึ้นดำรงตำแหน่งนะวาบต่อจากมูรซิด กุลี คาน เขาได้ผนวกบิฮาร์และโอริสสาเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเบงกอลในปี ค.ศ. 1733 ในปี ค.ศ. 1740 อาลี วรดี คานได้ทำการปฏิวัติโค่นล้ม ชัรฟิรช คานและสถาปนาตนเองขึ้นเป็นนะวาบแห่งเบงกอล ในช่วงระยะเวลา 14 ปีที่เขาครองอำนาจนั้นเขาได้เรียกเก็บภาษีจากสถานีการค้าของบริษัทอังกฤษ ฝรั่งเศส และดัตช์ โดยให้ความคุ้มครองต่อสถานีการค้าเหล่านี้เป็นการตอบแทน ในปี ค.ศ. 1756 ชีราจอุดเดาะห์⁸³ (Siraj-ud-daulah) ขึ้นเป็นนะวาบแห่งเบงกอล

ในปี ค.ศ. 1717 บริษัทอังกฤษได้รับเฟิร์มจากจักรพรรดิพัรูกชียาร โดยได้อภิสิทธิ์ทางการค้าทั้งการนำเข้าและการส่งออก จากสิทธิดังกล่าวส่งผลกระทบต่อสถานภาพทางการเงินของรัฐพื้นเมืองอินเดียอย่างมาก เพราะรายได้สำคัญสำหรับรัฐต่าง ๆ ส่วนใหญ่มาจากภาษีค่าผ่านทาง สิทธิของบริษัทอังกฤษที่สามารถนำเข้าสินค้าจากยุโรป หรือการส่งออกสินค้าที่ซื้อในอินเดียโดยไม่ต้องเสียภาษีซึ่งเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับหลักการของบริษัทอังกฤษคือซื้อถูก ส่งผลต่อการคลังของรัฐพื้นเมืองอินเดีย โดยเฉพาะเมืองที่มีภาษีค่าผ่านทางเป็นรายได้หลัก เช่น เบงกอล (Mukherjee, 1974 : 257) เมื่อชีราจอุดเดาะห์ขึ้นเป็นนะวาบเขาได้ตัดสินใจที่จะลดอำนาจของอังกฤษหรือแม้แต่ขับไล่อังกฤษออกไปจากเบงกอล ยกเว้นแต่ว่าบริษัทอังกฤษจะทำการค้าเหมือนกับที่พวกเขาเคยกระทำก่อนได้รับเฟิร์มในปี ค.ศ. 1717 ทั้ง อาลี วรดี คานและ ชีราจอุดเดาะห์ต่างก็ตระหนักถึงอันตรายที่จะมาจากชาวยุโรป มีรายงานว่าก่อนที่ อาลี วรดี คานจะเสียชีวิตเขาได้กล่าวแก่ ชีราจอุดเดาะห์ (Khan อ้างถึงใน Muir, 1917 : 40-41) ว่า “ฉันสามารถเห็นได้ว่าผู้ใดจะสร้างความเดือดร้อนให้แก่เจ้า หลังจากที่ฉันได้จากไปแล้ว จงระวังอำนาจของบริษัทยุโรปในดินแดนนี้ ความกลัวนี้ฉันจะจัดให้หมดสิ้นไปจากเจ้า ถ้าหากพระเจ้าจะยืดเวลาชีวิตของฉัน ใบบุตรชายของฉันตอนนี้ภาระหน้าที่นี้ตกเป็นของเจ้า สงครามและการเมืองของพวกเขาในดินแดนตาลิงกา⁸⁴ (Talinga) จะทำให้เจ้าตื่น และบนความแสบแสร้งของการต่อสู้กันเองระหว่างกษัตริย์ของพวกเขา พวกเขาได้ยึดและแบ่งแยกดินแดนของจักรพรรดิโมกุล จงอย่าคิดที่จะต่อสู้กับอำนาจทั้ง

⁸² เป็นบุตรเขยของมูรซิด กุลี คาน

⁸³ เป็นบุตรชายของน้องสาวคนเล็กของอาลี วรดี คาน

⁸⁴ Talinga หมายถึง ดินแดนทางตอนใต้ของอินเดีย

สาม คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส และดัชต์พร้อมกัน อำนาจของอังกฤษนั้นยิ่งใหญ่ที่สุด....จงจัดการบริษัทอังกฤษก่อน ส่วนพวกอื่นจะสร้างปัญหาให้เจ้าน้อยกว่า ใ้บุตรชายของฉันจงอย่าให้พวกเขาเสริมสร้างป้อมปราการและกองทหาร ถ้าเจ้าปล่อยให้พวกเขากระทำการดังกล่าวนี้ เจ้าจะสูญเสียดินแดนของเจ้า” จากคำกล่าวนี้อาจจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ ชีราจูดเดาละฮ์ต้องการลดอำนาจของบริษัทอังกฤษในเบงกอล ความสัมพันธ์ระหว่าง ชีราจูดเดาละฮ์กับบริษัทอังกฤษเริ่มเลวร้ายลง เมื่อทางบริษัทอังกฤษปฏิเสธที่จะส่งตัว กฤษณะ ดัช (Krishna Das) และคนในครอบครัวของ รัจ บัลลัษี (Raj Ballabh) ให้กับนะวาบ⁸⁵

นอกจากการปฏิเสธที่จะส่งตัว กฤษณะ ดัชและคนในครอบครัวคืนแล้ว ทางบริษัทอังกฤษยังขัดคำสั่งนะวาบในเรื่องการเสริมสร้างป้อมวิลเลียมในเมืองกัลกัตตาอีกด้วย ชีราจูดเดาละฮ์ส่งจดหมายไปยังสภาแห่งป้อมวิลเลียมเพื่อเรียกร้องให้หยุดการเสริมสร้างป้อมปราการและทำลายส่วนที่สร้างเสร็จแล้ว แต่ข้อเรียกร้องนี้ถูกปฏิเสธโดยข้าหลวงเดเรค แม้แต่ผู้นำศาสน์ของนะวาบยังถูกกล่าวหาว่าเป็นขโมยและสายลับซึ่งเป็นการดูหมิ่นนะวาบอย่างมาก⁸⁶ แม้ว่าชีราจูดเดาละฮ์ได้รับการปฏิเสธจากเดเรคเมื่อวันที่ 20 เมษายน ค.ศ. 1756 แต่เขาก็ยังไม่ได้ตัดสินใจใช้กำลังในการแก้ปัญหานี้ เขาได้แต่งตั้ง คอวาจา วาจิต (Khawaja Wajid) พ่อค้าชาวอาร์เมเนียที่ทำการค้ากับบริษัทอังกฤษเป็นทูตไปเจรจากับบริษัทอังกฤษ ในขณะที่การเจรจาระหว่าง คอวาจา วาจิตกับเดเรคทำท่าจะไม่สามารถหาข้อยุติได้ นะวาบสั่งให้ ดุรลัษี รัม (Durlabh Ram) และฮุกุม เบก (Hukum Beg) ล้อมสถานีการค้าของบริษัทอังกฤษที่เมืองคัชมิบบาซาร์⁸⁷ เอาไว้ มุห์หมัด ราซา คาน (Muhammad Raza Khan) ได้รับ

⁸⁵ กฤษณะ ดัชเป็นบุตรชายของรัจ บัลลัษีซึ่งเป็นผู้บริหารรายได้ที่เมืองดักกา เขาถูกสงสัยว่าลักขโมยเงินของรัฐ ในขณะที่ทางรัฐกำลังตรวจสอบบัญชีนั้น เขาได้ร้องขอความคุ้มครองจากวิลเลียม วัตต์ (William Watt) หัวหน้าสถานีการค้าของบริษัทอังกฤษที่เมืองกาชิมบาซาร์ให้คุ้มครองบุตรชายและครอบครัวของเขา คำขอนี้ได้รับการยอมรับ กฤษณะ ดัชพร้อมด้วยครอบครัวเดินทางถึงเมืองกัลกัตตาเมื่อวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 1756 พร้อมด้วยทรัพย์สินสมบัติจำนวนมหาศาลที่คิดเป็นมูลค่าประมาณ 5,300,000 รูปี นอกจากนี้รัจ บัลลัษียังอยู่ฝ่ายเดียวกับกาซิติ เบกุม (Ghasiti Begum) ซึ่งเป็นบุตรสาวของอาลี วัรดี คาน และเป็นผู้ต่อต้านการขึ้นดำรงตำแหน่งของชีราจูดเดาละฮ์

⁸⁶ ข้อกล่าวหาไม่เป็นความจริง เพราะผู้นำศาสน์คือนารายันได้แสดงตัวต่อโอมิซุน (Omichund) พ่อค้าที่เมืองกัลกัตตา

⁸⁷ เมืองคัชมิบบาซาร์ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับเมืองมูรชิดาบาด

คำสั่งให้สกัดเรือของบริษัทอังกฤษที่สุกาลีไม่ให้ออกไปจากเบงกอล หลังจากที่ ชิราจูดเดา ละฮได้ยึดสถานีการค้าที่เมืองคัชชิมบาซาร์แล้ว เขายกทัพซึ่งประกอบด้วยทหารประมาณ 30,000 นาย พร้อมด้วยปืนใหญ่ต่อไปยังเมืองกัลกัตตาในเดือนมิถุนายน เดรคตัดสินใจที่จะเผชิญกับ ชิราจูดเดาละฮด้วยกำลังทางทหาร หลังจากที่ทั้งสองฝ่ายสู้รบกันอยู่ถึง 3 วัน กองทัพของบริษัทอังกฤษไม่สามารถต้านทานกองทัพของนะวาบได้ ข้าหลวงเดรคและชาวอังกฤษบางส่วนได้หลบหนีออกจากป้อมวิลเลียม บางส่วนก็หลบหนีไปอยู่ที่ฟัลตา (Fulta) ทหารที่เหลืออยู่ในป้อมยอมจำนนต่อนะวาบเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน ค.ศ. 1756⁸⁸ หลังจากนั้น ชิราจูดเดาละฮเดินทางกลับไปยังเมืองมูรชิดดาบาด โดยมีหมายให้มานิกชานด์ (Manikchand) ดูแลสถานการณ์ที่กัลกัตตา แม้ว่านะวาบจะประสบความสำเร็จในการขับไล่บริษัทอังกฤษออกไปจากเบงกอล แต่มันเป็นเพียงระยะเวลาอันสั้นเท่านั้น เพราะว่าบริษัทอังกฤษยังมีฐานที่มั่นแห่งอื่นในอินเดียหรือแม้แต่จากอังกฤษเอง ในขณะเดียวกันสถานการณ์ภายในของเบงกอลก็ยังไม่มั่นคง เพราะปัญหาความขัดแย้งในเรื่องตำแหน่งนะวาบ ซึ่งเขาก็กำลังอ้างสิทธิการเป็นนะวาบของเขาที่ได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากจักรพรรดิโมกุล (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 658)

ทางสภาของบริษัทอังกฤษที่ป้อมเซนต์ ยอร์ชทราบข่าวการสูญเสียเมืองกัลกัตตาเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม ค.ศ. 1756 หลังจากที่ได้ปรึกษาหารือกันแล้ว จึงตัดสินใจส่งกองทัพภายใต้การบัญชาการของ โรเบิร์ต ไคลฟ์ (Robert Clive) และนายพลวัตสัน (Admiral Watson) ไปยังเบงกอล กองทัพของบริษัทอังกฤษออกเดินทางจากเมืองมัทราสเมื่อวันที่ 16 ตุลาคม ค.ศ.

⁸⁸ จากคำบอกเล่าของโฮลเวล (Holwell) ชาวอังกฤษตกเป็นเชลยจำนวน 146 คน เชลยเหล่านี้ถูกขังรวมกันในห้องเล็ก ๆ ขนาดยาว 18 ฟุต กว้าง 14 ฟุต โดยไม่มีอากาศเพียงพอเป็นเวลา 1 คืนทำให้มีผู้รอดชีวิตเพียง 23 คน เหตุการณ์ครั้งนี้ถูกเรียกว่า “หลุมมรณะแห่งกัลกัตตา” (ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์, 2526 : 35) เหตุการณ์ครั้งนี้ยังเป็นที่ถกเถียงกันในหมู่นักประวัติศาสตร์ ซึ่งบางคนก็ยอมรับว่าเหตุการณ์นี้เป็นความจริง บางคนไม่ยอมรับ Moorhouse (2000 : 38) กล่าวว่า “คำบอกเล่านี้เป็นเรื่องไร้สาระ เพราะขนาดของห้องนั้นเล็กเกินกว่าที่จะรับจำนวนคนถึงขนาดนั้น”

1756 โดยประกอบด้วยเรือรบ 5 ลำ⁸⁹ ทหารราบ 528 นาย ทหารปืนใหญ่ 109 นาย ทหารซี-
ปอย⁹⁰ 940 นาย (Gupta, 1962 : 89) กองทัพของบริษัทอังกฤษเดินทางมาถึงเบงกอลเมื่อ
วันที่ 16 ธันวาคม ค.ศ. 1756 ไคลฟ์สามารถยึดเมืองกัลกัตตาได้คืนมาได้ในวันที่ 2
มกราคม ค.ศ. 1757 (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 660) หลังจากนั้น
ไคลฟ์ได้ส่งโจมตีเมืองสุกาลีเพื่อสังเวกแก่เมืองกัลกัตตา เมืองสุกาลีและหมู่บ้านในบริเวณนั้นถูก
ปล้นสะดมภ์ ยุ่งข้าวจำนวนมากถูกเผา กำแพงเมืองถูกทำลาย ปืนที่สามารถนำไปได้ถูกยึด
หลังจากเสร็จภาระกิจแล้วกองกำลังของบริษัทอังกฤษได้ถอยกลับไปเมืองกัลกัตตา ซึ่งเป็น
วันเดียวกันกับที่กองทัพของ ชีราจูดเดาะห์เดินทางมาถึงทางตอนเหนือของเมืองสุกาลี
(Gupta, 1962: 94) ชีราจูดเดาะห์ยกทัพต่อไปยังเมืองกัลกัตตา และได้ทำสนธิสัญญาแห่ง
อาลีนากร์กับบริษัทอังกฤษในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1757 โดยที่ ชีราจูดเดาะห์จะต้อง
อนุญาตในบริษัทอังกฤษได้รับสิทธิทางการค้าตามที่ได้กล่าวถึงในเฟิร์มัน ค.ศ. 1717 ยกเว้น
ภาษีค่าผ่านทางแก่บริษัทอังกฤษ และอนุญาตให้บริษัทอังกฤษตั้งโรงผลิตเหรียญกษาปณ์ที่
เมืองกัลกัตตา และเสริมสร้างป้อมปราการที่เมืองกัลกัตตาได้ แต่เขาก็ปฏิเสธที่จะจ่ายค่าชด
เชยแก่ผู้เสียชีวิตและทรัพย์สินที่เมืองคัชชิมบาซาร์ กัลกัตตา และที่อื่น ๆ ยกเว้นที่จะคืนสิ่ง
ที่ยึดมา (Gupta, 1962 : 100) ส่วนสาเหตุที่ชีราจูดเดาะห์ยอมทำสนธิสัญญากับบริษัท
อังกฤษดูเหมือนจะเป็นเรื่องแปลก เพราะเขาดำเนินนโยบายที่แข็งกร้าวต่อบริษัทอังกฤษมา
โดยตลอด⁹¹ อย่างไรก็ตามการทำสนธิสัญญาระหว่างชีราจูดเดาะห์กับบริษัทอังกฤษดู

⁸⁹ คือ เคนท์ (Kent) คัมเบอร์แลนด์ (Cumberland) ไทเกอร์ (Tyger) ซาลิสบูรี (Salisbury) และบริดจ์วอเตอร์
(Bridgewater) เรือไฟหนึ่งลำ คือ เบสซ (Blaze) เรือใบสองเสา 3 ลำ คือ แลพวิง (Lapwing) สโนว์ (Snow) และ
โบเนตา (Boneta)

⁹⁰ หมายถึง ชาวอินเดียที่เข้าเป็นทหารของอังกฤษ

⁹¹ มาจุมดร์ โรชาดูรี และดัตตา (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 660) กล่าวถึงสาเหตุที่ ชีราจูด
เดาะห์ยอมทำสนธิสัญญาในครั้งนี้ว่า “เป็นผลมาจากการที่ไคลฟ์ได้โจมตีค่ายทหารของนวะวาบในเวลากลางคืน
ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1757 โดยที่นวะวาบไม่ได้คาดการณ์ไว้ก่อน การโจมตีครั้งนี้ได้คร่าชีวิตกำลังพลของน
วะวาบเป็นจำนวนถึง 1,300 นาย เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ทำให้นวะวาบยอมทำสนธิสัญญากับบริษัทอังกฤษ” Gopal
(1965 : 156) กล่าวว่า “เหตุการณ์ครั้งนี้ทำให้นวะวาบรู้สึกกลัว การสูญเสียกำลังพลประมาณ 1,300 นาย และ
การเรียกร้องสันติภาพของบรรดาขุนนางของพระองค์ ทำให้นวะวาบทำสนธิสัญญากับอังกฤษ” Gupta (1962 :
101) กล่าวเพิ่มเติมเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้ชีราจูดเดาะห์ยอมทำสนธิสัญญากับบริษัทอังกฤษว่า “ดูเหมือนว่า

เหมือนว่าจะเป็นจัดการปัญหาชั่วคราว และเป็นการประวิงเวลาให้บริษัทอังกฤษมีเวลาเตรียมตัวในการดำเนินการขั้นต่อไป คือ สร้างความมั่นคงให้กับตนเองด้วยการทำลายอิทธิพลของบริษัทฝรั่งเศสในเบงกอล และแทนที่ระบอบชิราจอุดเดาะห์ด้วยกับบุคคลที่ง่ายต่อการควบคุมและเป็นเครื่องมือที่เอื้อประโยชน์ต่อบริษัทอังกฤษ

ในระหว่างนี้ข่าวสงคราม 7 ปีในยุโรปได้แพร่มาถึงเบงกอล โคลฟี่จึงถือโอกาสโจมตีและยึดทรัพย์สินของบริษัทฝรั่งเศสที่จันทนครในเดือนมีนาคม ค.ศ. 1757 ทางสภาที่ป้อมวิลเลียมวางแผนที่จะโค่นล้มชิราจอุดเดาะห์ ด้วยการตั้งฝ่ายที่เป็นปฏิปักษ์กับระบอบในราชสำนักเข้ามาเป็นพวก บริษัทอังกฤษเสนอให้มिर จาฟาร์ (Mir Jafar) ขึ้นเป็นระบอบแทนชิราจอุดเดาะห์ โดยที่ทางบริษัทอังกฤษจะต้องได้รับสิทธิตามสนธิสัญญาที่ทำขึ้นในวันที่ 9 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1757 ชาวฝรั่งเศสและทรัพย์สินของบริษัทฝรั่งเศสจะต้องถูกส่งมอบให้กับบริษัทอังกฤษ มिर จาฟาร์จะต้องเข้าเป็นพันธมิตรกับบริษัทอังกฤษ ต้องจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้ประสบเคราะห์ในเหตุการณ์ “หลุมมรณะแห่งกัลกัตตา” บริษัทอังกฤษสามารถขยายที่มั่นที่เมืองกัลกัตตาได้ และมिर จาฟาร์จะต้องหยุดก่อสร้างป้อมปราการใด ๆ ทางตอนล่างของเมืองฮุกลี (Gupta, 1962 : 118) ซึ่ง มिर จาฟาร์ตกลงตามข้อเสนอของอังกฤษ⁹²

ส่วนความสัมพันธ์ระหว่าง ชิราจอุดเดาะห์กับบริษัทอังกฤษที่ไม่สามารถประนีประนอมกันได้ นั้น นำไปสู่การเผชิญหน้าด้วยสงครามกันอีกครั้งหนึ่ง ชิราจอุดเดาะห์มีทางเลือก 2 ทาง คือ ต่อสู้เพื่อผลประโยชน์ของเขาโดยการช่วยเหลือจากฝรั่งเศส หรือสู้เพียงลำพัง เขาตัดสินใจเลือกอย่างหลัง เพราะถ้าเขาเลือกการช่วยเหลือจากฝรั่งเศสมันก็เท่ากับเป็นการสร้างอำนาจของบริษัทฝรั่งเศสในเบงกอลให้เข้มแข็งขึ้นด้วย สงครามระหว่างเขากับบริษัทอังกฤษเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 23 มิถุนายน ค.ศ. 1757 ที่ทุ่งพลาสซี (Plassy) ซึ่งอยู่ห่างจาก

การทำสนธิสัญญาในครั้งนี้เป็นผลมาจากการกลัวถึงการคุกคามของ อะห์หมัด ชาห์ อับดาลีที่กำลังมุ่งหน้ามายังบิฮาร์ และอีกอย่างหนึ่งคือจากเงื่อนไขของสนธิสัญญานับนั้นระบอบไม่ได้เสื่อมเสียเกียรติยศ”

⁹² นอกจากมिर จาฟาร์แล้วยังมีคนอื่นที่เข้าร่วมในแผนการครั้งนี้ คือ รัย ดุรล็บ รัม (Rai Durlab Ram) จากัร เซต (Jagat Seth) ยัร ลาติฟ คาน (Yar Latif Khan) และออร์มิชุนด์ (Ormichund)

เมืองมูรชิตดาบาดประมาณ 20 ไมล์⁹³ แม้ว่า ชิราจูดเดาละฮจะทราบถึงแผนการระหว่าง มิร จาฟิรกับบริษัทอังกฤษ แต่เขาก็ยังเชื่อในความซื่อสัตย์ของ มิร จาฟิรโดยให้คุ้มครองถึง 45,000 นาย ในขณะที่สงครามกำลังดำเนินไปนั้น กองกำลังที่อยู่ภายใต้การบัญชาการของ มิร จาฟิรไม่เข้าร่วมต่อสู้โดยปล่อยให้กองทหารในส่วนของ มิร มุดีนทำการรบอยู่เพียงลำพัง จนส่งผลให้กองทัพของ ชิราจูดเดาละฮประสบความสำเร็จ ชิราจูดเดาละฮหนีขึ้นไปทางเหนือเพื่อไปสมทบกับ รัมนาเรน (Ramnaren) ที่บิฮาร์ แต่เขาถูกสังหารระหว่างทางโดยคนของ มิร จาฟิรและถูกสังหารเมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม โดยคำสั่งของมิราน (Miran) ในขณะเดียวกัน มิร จาฟิรขึ้นดำรงตำแหน่งนะวาบแห่งเบงกอล ชัยชนะของบริษัทอังกฤษเป็นการเริ่มต้นของการขยายอำนาจทางการเมืองในอินเดีย ลักษณะของความขัดแย้งระหว่างนะวาบกับบริษัทอังกฤษเกิดขึ้นจากสาเหตุหลายประการ กุปตา (Gupta, 1962 : 141) กล่าวถึงลักษณะของความขัดแย้งว่า “ผลประโยชน์ของนะวาบและบริษัทอังกฤษกลายเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเข้ากันได้ โดยฝ่ายหนึ่งเป็นบริษัทที่เจริญรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองในอินเดีย และยังมีความใกล้ชิดกับรัฐบาลอังกฤษ ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งคือนะวาบที่ถูกรายล้อมไปด้วยพวกที่ขัดแย้งกัน และขาดการสนับสนุนจากราชสำนักโมกุล ความขัดแย้งมาจากการที่นะวาบสั่งให้บริษัทอังกฤษยุติการเสริมสร้างป้อมปราการ และต้องการกำหนดและควบคุมอภิสิทธิ์ที่ทางบริษัทอังกฤษได้รับ ส่วนบริษัทอังกฤษมีความมั่นใจในอำนาจของตนเอง โดยให้ที่ลี้ภัยแก่ศัตรูของนะวาบและร้องขอสิทธิทางการค้าเพิ่ม ไม่ว่าลักษณะของความขัดแย้งจะเกิดขึ้นจากปัจจัยอะไร แต่ผลที่ตามมาของสงครามหรือความขัดแย้งนี้มีมากกว่า”

⁹³ กองทัพของชิราจูดเดาละฮประกอบด้วยทหารม้า 15,000 นาย ทหารราบ 35,000 นาย ปืนใหญ่ 40 กระบอก ในขณะที่กองทัพของบริษัทอังกฤษมีน้อยกว่ามากโดยมีประมาณ 3000 นาย ซึ่งเป็นชาวยุโรป 800 คน และทหารซีปอย 2,200 นาย กองทัพทางฝ่ายเบงกอลได้จัดทัพโดยให้ทหารฝรั่งเศสพร้อมปืน 4 กระบอกประจำอยู่ที่จุดที่ใกล้กับที่ตั้งของกองทัพของบริษัทอังกฤษ โดยห่างกันประมาณครึ่งไมล์ และระหว่างทหารฝรั่งเศสกับแม่น้ำก็ตั้งปืน 2 กระบอกภายใต้นายทหารพื้นเมือง ส่วนด้านหลังก็สนับสนุนด้วยกองทหารที่ดีที่สุดของนะวาบ ซึ่งประกอบด้วยทหารม้า 5,000 นาย และทหารราบอีก 7,000 นาย ภายใต้การบัญชาการของมิร มุดีน (Mir Mudin) ส่วนตำแหน่งด้านหลังของมิร มุดีนเป็นกองทหารส่วนที่เหลือโดยตั้งเป็นแนวโค้งครึ่งวงกลม จากด้านหลังของมิร มุดีนไปจนโอบล้อมกองทัพของบริษัทอังกฤษ กองทัพของนะวาบที่ตั้งเป็นแนวโค้งมีประมาณ 45,000 นายภายใต้การบัญชาการของมิร จาฟิร, ยีร์ ลาติฟ คาน และรัย ดุลับ รัม ซึ่งเป็นผู้ทรยศทั้งหมดโดยมิร จาฟิรอยู่ทางซ้ายสุดใกล้กับกองทัพของบริษัทอังกฤษ ราชชา ดุลับ รัมอยู่ทางด้านขวาสุด ส่วนयीร์ ลาติฟ คานอยู่ตรงกลาง (Malleon, 1986 : 59)

อาลี (Ali, 1965 : 29) กล่าวว่า “สงครามที่พลาสตีเป็นการปูทางสำหรับบริษัทอังกฤษในการพิชิตเบงกอล หรือแม้แต่ดินแดนทั้งหมดในอนุทวีป” โกपाल (Gopal, 1965 : 215) กล่าวว่า “ชัยชนะของบริษัทอังกฤษเป็นการวางรากฐานของการปกครองของอังกฤษในอินเดีย ความเป็นไปได้ของความสำเร็จในการทำให้เกิดการปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของพวกเขาถูกทำให้เป็นจริง สงครามพลาสตีเป็นการทรยศเป็นตัวตัดสินไม่ใช่อาวุธ” ลัยอล (Lyall, 1929 : 139) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า “ชัยชนะของไคลฟ์ในปี ค.ศ. 1757 นำไปสู่การยึดครองเบงกอล ด้วยกำลังทางทหารซึ่งมีผลกระทบต่อสถานะภาพของอังกฤษในอินเดียอย่างมาก อังกฤษได้ที่มีน้ำมันคงในบริเวณสามเหลี่ยมปากแม่น้ำคงคา และบริเวณแม่น้ำคงคาตอนล่าง และเป็น การย้ายศูนย์บัญชาการของบริษัทมายังเมืองกัลกัตตาซึ่งเป็นการก้าวไปข้างหน้า เพราะเป็น ครั้งแรกที่อำนาจของอังกฤษได้ที่มีนสำคัญในดินแดนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการ เมืองในอินเดีย และยังเป็นแนวทางที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ในอินเดีย เคย์ (Keay, 2000 : 381) กล่าวว่า “ เจ็ดเดือนหลังจากที่ ไคลฟ์เดินทางมาถึงเบงกอลหรือ “สองร้อยวันที่มีชื่อเสียง” เป็นประจักษ์พยานต่อชัยชนะของอังกฤษที่มีต่อดินแดนที่ร่ำรวยและอาจจะ เป็นมณฑลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของอาณาจักรโมกุล เบงกอลกลายเป็นสะพานและรากฐานของ การปกครองของอังกฤษในอินเดีย” มัวร์เฮาส์ (Moorhouse, 2000 : 38) กล่าวว่า “ ไคลฟ์ กลายเป็นจ้าวแห่งมณฑลที่ร่ำรวยที่สุดและมีความอุดมสมบูรณ์จนจักรพรรดิโมกุลเรียกว่า สวรรค์บนดิน ในคริสต์ศตวรรษที่ 18 สินค้าจากเอเชียที่บริษัทอังกฤษส่งไปยังอังกฤษมาจาก เบงกอลถึงหกสิบเปอร์เซ็นต์ ดังนั้นผลจากสงครามพลาสตีทำให้บริษัทอังกฤษกลายเป็นผู้ ปกครองที่แท้จริง ในขณะที่นระวาบกลายเป็นหุ่นเชิดและเครื่องมือของการดำเนินนโยบาย ของบริษัทอังกฤษ เบงกอลกลายเป็นฐานที่มั่นสำคัญหรืออาจจะกล่าวได้ว่าเป็นสะพานที่จะ ขยายอำนาจของบริษัทอังกฤษไปยังส่วนอื่น ๆ ในอินเดีย นอกจากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของ เบงกอลยังช่วยสนับสนุนสถานะภาพของบริษัททั้งในด้านการเงินและกำลังคน

เมื่อมีร จาฟร์ขึ้นดำรงตำแหน่งนระวาบแห่งเบงกอล บริษัทอังกฤษได้รับสิทธิในการส่ง ตัวแทนไปประจำที่ราชสำนักของนระวาบ แม้ว่านระวาบจะเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในรัฐ แต่ใน ทางปฏิบัติอำนาจสูงสุดตกอยู่ในมือไคลฟ์ จากสถานะภาพดังกล่าวและการแทรกแซงการ บริหารกิจการภายในเบงกอลอยู่เสมอ ทำให้มีร จาฟร์ไม่พอใจและเริ่มเอาใจออกห่าง โดยหัน ไปร่วมมือกับบริษัทอินเดียตะวันออกของดัตช์เพื่อกำจัดอิทธิพลของบริษัทอังกฤษ แต่ไม่

ประสบผลสำเร็จเมื่อบริษัทของดัตช์ประสบความสำเร็จต่อบริษัทอังกฤษที่เมืองเบดารา (Bedara) ซึ่งอยู่ใกล้เมืองชินสุระฮ์ (Chinsurah) ในปี ค.ศ. 1759 ความขัดแย้งระหว่าง มิร จาฟิรกับบริษัทอังกฤษเริ่มรุนแรงขึ้นเมื่อ มิร จาฟิรไม่สามารถจ่ายเงินตามที่ได้ตกลงไว้กับบริษัทอังกฤษ ซึ่งทำให้เขาไม่เป็นที่พอใจต่อบริษัทอังกฤษ โฮลเวลแนะนำให้บริษัทอังกฤษเข้าควบคุมการบริหารของเบงกอลโดยตรง แต่ข้อเสนอนี้ไม่ได้รับการอนุมัติจากสภา ในทางกลับกันบริษัทอังกฤษหันมาใช้วิธีการสนับสนุน มิร กาชิม (Mir kasim) แทน แวนซิททาร์ท (Vansittart) ยอมรับกับแผนการนี้และได้ตกลงกับ มิร กาชิมอย่างลับ ๆ เมื่อวันที่ 27 กันยายน ค.ศ. 1760 โดยที่มิร กาชิมยินยอมที่จะจ่ายเงินตามที่ได้ตกลงและยินยอมมอบดินแดน 3 แห่งให้กับทางบริษัทอังกฤษ คือ เมืองเบริดวัน (Burdwan) เมืองมิดนาปุร์ (Midnapur) และเมืองชิตตากอง (Chittagong) บริษัทอังกฤษได้บีบบังคับให้ มิร จาฟิรสละตำแหน่งและแต่งตั้ง มิร กาชิมขึ้นเป็นนะวาบแห่งเบงกอลในปี ค.ศ. 1760 (Majmuda, Raychaudhuri and Datta, 1963 : 670)

เมื่อมิร กาชิม ขึ้นดำรงตำแหน่งนะวาบแล้ว เขาทำการปรับปรุงและฝึกฝนกองทัพให้เข้มแข็ง และยังได้เพิ่มรายได้ให้กับเบงกอลถึงสองเท่า ความสัมพันธ์ระหว่างมิร กาชิม กับบริษัทอังกฤษเริ่มไม่ดี เมื่อมิร กาชิมไม่พอใจต่ออภิสิทธิ์ทางการค้าของบริษัทอังกฤษ และการเรียกร้องอภิสิทธิ์ทางการค้าของคนในบังคับของบริษัทอังกฤษ Edwardes (Edwardes อ้างถึง สุภัทรทา วรณพิน, 2532 : 86) กล่าวว่า “มิร กาชิม เป็นนักปกครองที่มีสติปัญญาและมีอุดมการณ์เพื่อชาติ เขาพิจารณาเห็นว่าผลประโยชน์ของเบงกอลต้องสูญเสียไปมากมายเพราะระบบการค้าแบบผูกขาดและอภิสิทธิ์ที่บริษัทอังกฤษได้รับจากจักรพรรดิ อาทิเช่น การที่บริษัทอังกฤษสามารถดำเนินการค้าโดยไม่ต้องเสียภาษี นอกจากนั้นคนในบังคับของบริษัทอังกฤษยังประกอบการค้าส่วนตัว โดยเรียกร้องสิทธิเช่นเดียวกับบริษัทอังกฤษได้รับ” มิร กาชิมได้ย้ายเมืองหลวงจากมูร์ชิดดาบาดไปอยู่ที่เมืองมอนกิร (Monghyr) ในปี ค.ศ. 1762 แวนซิททาร์ทได้พบกับ มิร กาชิมและทำการตกลงกันเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ทางสภาแห่งกัลกัตตาไม่ยอมรับข้อตกลงนี้ มิร กาชิมจึงตัดสินใจที่จะยกเลิกอภิสิทธิ์ทางการค้าของอังกฤษ ซึ่งสร้างความไม่พอใจแก่ทางบริษัทอังกฤษเป็นอย่างมาก เอลลิสซึ่งเป็นหัวหน้าสถานีการค้าของอังกฤษที่เมืองปัตนา (Patna) พยายามยืนยันถึงสิทธิและอภิสิทธิ์ทางการค้าของบริษัทอังกฤษโดยพยายามที่จะยึดเมืองปัตนา แต่ไม่สำเร็จและในทางตรงกันข้ามกอง

กำลังของเอลลิสถูกทำลาย เหตุการณ์นี้นำไปสู่สงครามระหว่างบริษัทอังกฤษกับ มิร กาซิม ในปี ค.ศ. 1763 การสู้รบเกิดขึ้นในวันที่ 10 มิถุนายน ค.ศ. 1763 โดยที่กองทัพของมิร กาซิม ประสบความสำเร็จต่อกองทัพของบริษัทอังกฤษในการรบที่เมืองคัตวา (Katwa) เมืองมูรชิดดาบาด เมืองกิเรีย (Giria) เมืองซูตี (Sooty) เมืองอูดยานาลา (Udaynala) และเมืองมอนกรีฮ์ (Monghry) มิร กาซิมหนีไปยังรัฐอูฐ และได้เข้าร่วมกับนะ- วอบชูจาอูเดาละฮ์แห่งอูฐ และจักรพรรดิ ซาร์ อาลัมที่ 2 แห่งโมกุล มุเคอจี (Mukherjee, 1974 : 268 – 267) กล่าวว่า “หลังจากที่บริษัทอังกฤษได้พิชิตเบงกอลแล้ว ไม่มีกลุ่มอำนาจใดทั้งต่างชาติหรืออินเดียที่สามารถขับไล่อังกฤษออกไปจากเบงกอลได้ การครอบครองดินแดนที่อุดมสมบูรณ์เช่น เบงกอล บิสาร์ และโอริสสา ทำให้บริษัทอังกฤษขจัดอิทธิพลและอำนาจของฝรั่งเศสได้อย่างง่ายดาย ความพยายามของบริษัทในช่วงครึ่งหลังของคริสต์ศตวรรษนี้ คือ การเข้าควบคุมดินแดนอินเดียที่อยู่ภายใต้การปกครองของบรรดานะวาบและกษัตริย์องค์ต่าง ๆ ทั้งหมด ดังนั้นจุดหมายแรกของบริษัทอังกฤษคือการสร้างกำแพงป้องกันพวกมาราธา และการที่จะป้องกันดินแดนทางตะวันออกของอินเดียที่พวกเขาเพิ่งได้มาจากการรุกรานของมาราธาและอัฟกัันนั้น บริษัทอังกฤษจะต้องเข้าควบคุมรัฐอูฐซึ่งเป็นรัฐที่สำคัญที่สุดในทางเหนือของอินเดียในขณะนั้น แผนการของอังกฤษถูกทำให้ง่ายขึ้นเมื่อ มิร กาซิมหนีไปร่วมกับนะวาบแห่งอูฐ และจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ต่อต้านอังกฤษ“ กองทัพผสมระหว่างมิร กาซิม ชูวาอูเดาละฮ์ และจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 พ่ายแพ้ต่อกองทัพของบริษัทที่บูซาร์ (Buxar) ในวันที่ 22 ตุลาคม ค.ศ. 1764 บูซาร์ถือว่าเป็นสงครามตัดสินสงครามหนึ่งที่เกิดขึ้น บริษัทอังกฤษไม่เพียงแต่รักษาเบงกอลและขยายอิทธิพลไปจนถึงเมืองอัลลาฮาบาด (Allahabad) แต่เป็นการผูกมัดนะวาบแห่งอูฐเข้ากับบริษัทอังกฤษ (Malleon, 1986 : 208)

ในปี ค.ศ. 1765 ไคลฟ์เดินทางกลับมาดำรงตำแหน่งข้าหลวงบริษัทอินเดียตะวันออกของอังกฤษเป็นครั้งที่ 2 เมื่อเดินทางมาถึงเขาได้ตัดสินใจที่จะทำการตกลงกับจักรพรรดิ ซาร์ อาลัมที่ 2 และ นะวาบแห่งอูฐเป็นอันดับแรก แนวคิดของพนักงานบริษัทอังกฤษในเบงกอลคือ คืนอำนาจให้กับจักรพรรดิ ซาร์ อาลัมที่ 2 เพื่อใช้ประโยชน์จากชื่อและสถานภาพของจักรพรรดิในการขยายผลประโยชน์ของบริษัท แต่ไคลฟ์ล้มเลิกแผนการนี้โดยทำการตกลงกับ

จักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ให้มอบสิทธิดิวานี (Diwani)⁹⁴ ในเบงกอล บิฮาร์ และโอริสซาให้บริษัทอังกฤษ และยืนยันการเป็นนะวาบของนัจญ์มุดเดาละฮ์ โดยที่จักรพรรดิจะได้เมืองอัลลาฮาบาดและเมืองคารา (Kara) พร้อมทั้งรายได้ประมาณ 26 แลค (Lakhs)⁹⁵ ฐปีต่อปีเป็นการตอบแทน ซึ่งจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ยอมรับข้อเสนอ โดยทำพิธีมอบอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 12 สิงหาคม ค.ศ. 1765 เพิร์มันมีใจความ (อ้างถึงใน Gopal, 1965 : 346-348) ว่า “ในช่วงเวลาที่ดียังนี้ เราได้ออกเพิร์มันแก่บริษัทอังกฤษโดยพิจารณาแล้วเป็นผู้มีเกียรติอันสูงส่ง ผู้นำกรบอันเรื่องนาม ผู้ปรารถนาดีที่จริงใจ และคุ้มค่าต่อความโปรดปรานของเรา เราขอมอบสิทธิดิวานีแห่งมณฑลเบงกอล บิฮาร์ และโอริสซา เป็นของขวัญและมันเป็นสิ่งจำเป็นที่บริษัทที่ได้กล่าวมานี้จะรับรองรายได้ของหลวงของเราจำนวน 26 แลครูปต่อปี ซึ่งเป็นจำนวนที่ได้กำหนดจากนะวาบนัจญ์มุดเดาละฮ์ และสิ่งนี้เป็นประจำต่อซาร์การ์ (Sarkar) ของหลวง และในกรณีนี้เป็นภาระหน้าที่ของบริษัทอังกฤษที่ได้กล่าวถึงนี้ในการตั้งกองทัพอันใหญ่เพื่อป้องกันมณฑลเบงกอล บิฮาร์ และโอริสซา เราได้อนุญาตสิ่งนี้อาจหลงเหลือนอกจากรายได้ของมณฑลที่กล่าวมาให้เป็นของบริษัทหลังจากที่ได้จ่าย 26 แลครูปแก่ท้องพระคลังหลวง และจัดรายจ่ายของนิซามัต (Nizamat) เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับผู้สืบทอดอำนาจต่อจากเรา วาซир ผู้มอบเกียรติยศ ขุนนางชั้นสูง ในการให้ตำแหน่งที่กล่าวมานี้ (ดิวานี) เป็นของบริษัทอังกฤษตลอดไป ไม่มีผู้ใดสามารถรบกวนพวกเขาและพวกเขาต้องได้รับการยกเว้นจากการจ่ายภาษีของดิวานีและข้อเรียกร้องของหลวง จงปฏิบัติตามคำสั่งของเรา”

การได้รับสิทธิดิวานีของบริษัทอังกฤษทำให้สถานการณ์ของนะวาบแห่งเบงกอลเป็นแค่ผู้นำที่ไม่มีอำนาจใด ๆ และรอรับเงินจากบริษัทเช่นเดียวกับพนักงานของบริษัท แต่นะวาบก็ไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะเรียกร้องอะไรได้นอกจากทำตามข้อเสนอของนะวาบนัจญ์มุดเดาละฮ์ได้ลงนามในข้อตกลงที่ร่างขึ้นโดยการกำหนดจากสภาแห่งบ็อมบิลเดียม ซึ่งข้อตกลงมีใจความดังนี้ “จากการที่จักรพรรดิโมกุลได้มอบสิทธิดิวานีแห่งมณฑลเบงกอล บิฮาร์ และโอริสซา พร้อมด้วยรายได้แก่บริษัทอังกฤษตลอดไปโดยมีเงื่อนไขที่แน่นอนด้วยการจ่ายส่วนแบ่งที่พอเพียงจากรายได้เพื่อสนับสนุนรายจ่ายของนิซามัต ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจึงรับรู้เราตก

⁹⁴ เป็นสิทธิในการเก็บรายได้

⁹⁵ มีค่าเท่ากันหนึ่งแสน

ลงที่จะรับเงินประจำปี จำนวน 53,86,131 – 9 เป็นประจำ โดยเงินจำนวน 1,778,845 –1 เป็นค่าใช้จ่ายประจำบ้าน ข้าทาสบริวาร และอื่น ๆ และส่วนที่เหลือจำนวน 3,607,277-8 เมื่อใช้ในการดูแลม้า , ทหารซีปอย และอื่น ๆ ที่จำเป็น เราหวังว่าข้อตกลงจะดำเนินต่อไปตราบนานบริษัทอังกฤษคงอยู่ในเบงกอล“ (Aitchison, 1929 : 229) นอกจากนี้ไคลฟ์ยังได้ทำสนธิสัญญากับชุกาอูดเดาะห์ ซึ่งตกอยู่ในสถานภาพเช่นเดียวกับนัจญมูดเดาะห์ และจักรพรรดิซาร์ อาลัมที่ 2 ระบุว่าชุกาอูดเดาะห์ลงนามในสนธิสัญญาที่ถูกร่างเมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 1765 ซึ่งมีสาระสำคัญคือการเป็นพันธมิตรกันระหว่างบริษัทอังกฤษกับชุกาอูดเดาะห์ (Aitchison, 1929 : 89)

Marshall (1990 : 90) กล่าวว่า “การที่บริษัทอังกฤษได้รับสิทธิพิเศษนี้ไม่เพียงแต่ทำให้มณฑลของนระวาบแห่งเบงกอลอยู่ภายใต้อำนาจของบริษัทอังกฤษเท่านั้น แต่อยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษอย่างแท้จริง“ ศรีสุรางค์ พูลทรัพย์ (2526 : 36) กล่าวว่า “หลังจากที่ไคลฟ์กลับมารับตำแหน่งข้าหลวงแห่งเบงกอลครั้งที่ 2 นั้น ไคลฟ์ตระหนักดีในที่สุดอำนาจของราชวงศ์โมกุลจะต้องตกอยู่ในมือของอังกฤษอย่างแน่นอน แต่ขณะนี้อังกฤษยังไม่พร้อมทั้งกำลังคนและกำลังทรัพย์ ไคลฟ์จึงเพียงแต่ต้องการให้บรรดานะวาบและเจ้าอินเดียทั้งหลายเป็นหุ่นเชิดของอังกฤษ เพื่อที่บริษัทจะได้กอบโกยความมั่งคั่งและขยายฐานอำนาจได้ต่อไปจนกว่าอังกฤษพร้อมที่จะยึดอำนาจอย่างเบ็ดเสร็จ ด้วยวิธีการที่แยบยลตามที่ ดูเปลซีใช้ได้ผลมาแล้ว โดยการให้นะวาบเป็นหุ่นเชิด อังกฤษยังทำให้ประชาชนโดยทั่วไปไม่รู้สึกรู้ว่าอินเดียถูกรุกรานโดยชาวต่างชาติ”